

T.C. MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MUHASEBE VE FİNANSAL YÖNETİM ANABİLİM DALI

**BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞLERİNİN FİRMA
PERFORMANS DEĞERLERİ İLE İLİŞKİSİNİN ARAŞTIRMASI –
BIST 100 ENDEKSİ**

ZERİN AFŞİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. OSMAN AKIN

BURDUR – 2022

T.C. MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MUHASEBE VE FİNANSAL YÖNETİM ANABİLİM DALI

**BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞLERİNİN FİRMA
PERFORMANS DEĞERLERİ İLE İLİŞKİSİNİN ARAŞTIRMASI –
BIST 100 ENDEKSİ**

ZERİN AFŞİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Doç. Dr. Osman AKIN
JÜRİ ÜYESİ: Doç. Dr. Osman Kürşat ONAT
JÜRİ ÜYESİ: Dr. Öğr. Üyesi Sezen ULUDAĞ

BURDUR-2022

T.C. MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****ETİK BEYANI**

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Bağımsız Denetim Raporu Görüşlerinin Firma Performans Değerleri İle İlişkisinin Araştırması – BIST 100 Endeksi” adlı çalışmanın, proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etik kurallarına uygun bir şekilde hazırlandığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Zerin AFŞİN

TEŞEKKÜR METNİ

Bu araştırmanın her aşamasında desteğini hiç esirgemeyen bilgi birikimlerini ve tecrübelerini benimle paylaşan, başta değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Osman AKIN’a çok teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında bana yardımcı olan ve yardıma ihtiyacım olduğunda içtenlik ile tüm sorularıma cevap veren kıymetli hocam Doç. Dr. Osman Kürşat ONAT’a çok teşekkür ederim.

Hayatımın her anının ve tez sürecimin stresli ve gergin anlarında içimi ferahlatan, benim için hazine niteliğinde olan başta canım annem Suzan AFŞİN, canım babam Ramazan Afşin ve canım kız kardeşim Sibel AFŞİN olmak üzere bütün aileme sevgi ve saygılarımı sunarım.

(AFŞİN, Zerin, *Bağımsız Denetim Raporu Görüşlerinin Firma Performans Değerleri İle İlişkisinin Araştırması – BIST 100 Endeksi*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2022)

ÖZET

Bağımsız denetim faaliyeti, firmaların hazırlamış olduğu finansal tabloların firma dışı üçüncü kişiler tarafından denetlenmesi ve elde edilen sonuçların raporlanması işlemidir. Bağımsız denetim çalışmaları işletmeler tarafından oluşturulan finansal tablolardaki bilgiler vasıtasıyla kamuoyuna güvence hizmeti vermekte ve ticari alanda önemli bir işlev yerine getirmektedir.

Finansal tabloların hazırlanması tabloları kullanan işletme yönetimi ve paydaşların kamu yararı ile çelişebilen hedefleri sebebiyle finansal tablolarda karşılaştırmayı zorlaştıran farklılıklar ve eksiklikler bulunabilir. Bu sebeple bağımsız bir üçüncü taraf olan bağımsız denetçiler tarafından doğrulanması genel kabul gören bir anlayış olmuştur. Denetim faaliyetinin önemi, bir yönüyle denetim raporunun önemini de ortaya koymaktadır. Denetim raporu, işletmenin finansal durumunu mali tablolarında ne derece doğru yansıttığı hakkında bir görüş bildirmektedir.

Bu çalışmada bağımsız denetim raporu görüşleri ile firma performansı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak adına BİST100’de faaliyet gösteren 73 firmanın 2020 dönemi yıllık finansal tabloları incelenmiştir. Bu veriler ışığında karlılık ve performans oranları belirlenmiş bağımsız T testi analizi yöntemi kullanılmıştır.

Analiz sonucunda firmalara verilen bağımsız denetim raporu görüşlerinin, firmaların performansları arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Bağımsız Denetim, Bağımsız Denetim Raporu, Firma Performans*

(AFŞİN, Zerin, *Bağımsız Denetim Raporu Görüşlerinin Firma Performans Değerleri İle İlişkisinin Araştırması – BIST 100 Endeksi*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2022)

ABSTRACT

Independent audit is the process of auditing the financial statements of the companies by the independent third parties and reporting of the results that are obtained via audit process. The independent audit provides assurance to public through information in financial statements and perform an important function in business environment.

Since financial tables may have deficiencies and variances that cause difficulties in comparableness because of public interest contradicting aims of business executives and stakeholders, it is gained, it is gained acceptance that financial tables should be verified by the independent auditors as an independent third party. The importance of the audit activity also reveals the importance of the audit report. The audit report expresses an opinion on accuracy of financial tables in terms of reflecting the financial position of the company.

In this paper, to question the relationship between audit opinion and firm performance, annual financial tables 2020 years of 73 companies in BIST100 are analyzed. By using the data in these financial statements, profitability and performance ratios are determined and independent t-test analysis method is used.

As a result of the analysis, it is concluded that there is a relationship between audit opinion and firm performance.

Key Words : *Independent Audit, Independent Audit Report, Firm Performance*

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI	i
TEŞEKKÜR METNİ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
BAĞIMSIZ DENETİM	3
1.2 BAĞIMSIZ DENETİMİN TANIMI VE KAPSAMI	4
1.3 BAĞIMSIZ DENETİMİN ÖZELLİKLERİ	6
1.4 BAĞIMSIZ DENETİMİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ	7
1.4.1 Bağımsız Denetimin Dünyada Gelişimi	7
1.4.2 Bağımsız Denetimin Türkiye’de Gelişimi	9
1.5 BAĞIMSIZ DENETİMİN ÖNEMİ VE AMACI	10
1.6 DENETİM STANDARTLARI.....	11
1.6.1 Genel Standartlar	12
1.6.2 Çalışma Alanı Standartları.....	12
1.6.3 Raporlama Standartları.....	13
1.7 BAĞIMSIZ DENETİME TABİ OLMA ŞARTLARI.....	13
1.8 BAĞIMSIZ DENETİMİN FAYDALARI.....	15
1.8.1 Denetlenen Kuruluş Açısından Bağımsız Denetimin Faydaları.....	15
1.8.2 Çalışma Yaşamının Öteki Mensuplarına Sağladığı Faydalar.....	16
1.8.3 Kamu Kuruluşları Açısından Sağlanan Faydalar.....	16
1.9 BAĞIMSIZ DENETİMİN TÜRLERİ	17
1.9.1 Sürekli Denetim	18
1.9.2 Sınırlı Denetim (Ara Denetim).....	19
1.9.3 Özel Denetim.....	19
1.10 BAĞIMSIZ DENETİM SÜRECİ	20
1.10.1 Müşteri Seçimi ve İşin Alınması.....	21
1.10.2 Denetimin Planlanması	23

1.10.3 Denetim Programlarının Yürütülmesi	24
1.10.4 Denetimin Tamamlanması ve Raporlanması.....	25
2. BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞLERİNE GENEL BAKIŞ	28
2.1 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU	28
2.2 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORUNUN ÖNEMİ	29
2.4 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞÜNE ETKİ EDEN NEDENLER ..	30
2.4.1 İşletme İçi Nedenler	30
2.4.2 İşletme Dışı Nedenler	31
2.5 BAĞIMSIZ DENETÇİNİN GÖRÜŞÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	33
2.5.1 Yasal Düzenlemeler	33
2.5.2 Mesleki Bilgi ve Tecrübe	33
2.5.3 İşletmeden Kaynaklanan Faktörler	34
2.6 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞÜNÜN OLUŞTURULMASI	34
2.7 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORUNUN İÇERİĞİ	36
2.7.1 Başlık	37
2.7.2 Muhatap	37
2.7.3 Denetçi Görüşü	37
2.7.4 Görüşün Dayanağı.....	37
2.7.5 İşletmenin Sürekliliği	38
2.7.6 Kilit Denetim Konuları	38
2.7.8 Denetçinin Finansal Tabloların Denetimine İlişkin Sorumlulukları.....	39
2.7.9 Diğer Raporlama Sorumlulukları.....	40
2.7.10 Sorumlu Denetçinin Adı	41
2.7.11 Bağımsız Denetçinin İmzası.....	41
2.7.12 Bağımsız Denetim Raporunun Tarih ve Adresi	41
2.8 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞ TÜRLERİ.....	42
2.8.1 Olumlu Görüş	42
2.8.2.1 Sınırlı Olumlu Görüş (Şartlı Görüş)	44
2.8.2.2 Olumsuz Görüş	45
2.8.2.3 Görüş Bildirmekten Kaçınma	47
LİTERATÜR TARAMASI	49
3.... BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞLERİNİN FİRMA PERFORMANS DEĞERLERİ İLE İLİŞKİSİNİN ARAŞTIRMASI– BIST 100 ENDEKSİ	52
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	52

a. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	56
3.2 Aktif Toplam Analizi	57
3.3 Hasılat Toplamı Analizi	58
3.4 Dönem Net Kârı/Zararı	60
3.5 Alacak Devir Hızı Oranı	62
3.6 Stok Devir Hızı Oranı	63
3.7 Net Kârlılık Oranı	65
3.8 Aktif Kârlılık Oranı	67
3.9 Firma Büyüklüğü	69
SONUÇ	72

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AICPA	: Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDS	: Bağımsız Denetim Standartları
BIST	: Borsa İstanbul
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IFAC	: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KAP	: Kamuyu Aydınlatma Platformu
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
PCAOB	: Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu
ROA	: Aktif Karlılık
SEC	: ABD Menkul Kıymetler Komisyonu
SPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 : Olumlu Dışında Denetim Görüş Türleri	40
Tablo 2 : BIST 100’de Yer Alan Şirketlerin 2020 Yılı Denetim Raporu Görüşleri.....	50
Tablo 3 : Şirketlerin Aktif Toplam Ortalamaları ve Standart Sapmaları	55
Tablo 4 : Aktif Toplam Bağımsız T Testi Analizi	55
Tablo 5 : Şirketlerin Hasılat Toplamı Ortalamaları Ve Standart Sapmaları	56
Tablo 6 : Hasılat Toplam Bağımsız T Testi Analizi	57
Tablo 7 : Şirketlerin Dönem Net Kârı/Zararı Ortalamaları Ve Standart Sapmaları	58
Tablo 8 : Dönem Net Kârı/Zararı Bağımsız T Testi Analizi	59
Tablo 9 : Şirketlerin Alacak Devir Hızı Ortalamaları ve Standart Sapmaları	60
Tablo 10 : Alacak Devir Hızı Oranı Bağımsız T Testi Analizi	61
Tablo 11 : Şirketlerin Stok Devir Hızı Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	62
Tablo 12 : Stok Devir Hızı Oranı Bağımsız T Testi Analizi	63
Tablo 13 : Şirketlerin Net Kârlılık Oranı Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	64
Tablo 14 : Net Kârlılık Oranı Bağımsız T testi Analizi.....	65
Tablo 15 : Şirketlerin Aktif Kârlılık Oranı Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	66
Tablo 16 : Aktif Kârlılık Oranı Bağımsız T Testi Analizi.....	67
Tablo 17 : Şirketlerin Firma Büyüklüğü Ortalamaları Ve Standart Sapmaları.....	69
Tablo 18 : Firma Büyüklüklerinin Bağımsız T Testi Analizi	70

GİRİŞ

Finansal tablolar ekonominin en önemli yapı taşlarından biri olan işletmelere dair bilgilere duyulan ihtiyacın karşılanmasını sağlayan araçlardır. İşletmenin içindeki ve çevresindeki çıkar grupları amaçlarına ulaşabilmek için finansal tablolara gereksinim duyarlar. Bu çıkar gruplarının işletmelerin finansal tablolarından elde ettikleri bilgiler ile amaçlarına ulaşabilmeleri veya sağlıklı kararlara alabilmeleri, bu tablolarda yer alan bilgilerin güvenilirliğine bağlıdır. Dolayısıyla işletmelerin toplumla paylaştıkları finansal tabloların güvenilirliğini test edecek bir denetim mekanizmasına ihtiyaç vardır.

Denetim mekanizmasının oluşmasına neden olan birçok faktör vardır. Bilgiyi talep eden ile işletme sahipleri arasında menfaat farklılığı yaşanabilmektedir. İşletme sahibi veya yönetimi kendi yararlarını dikkate alarak gerçeği yansıtmayan bilgi veya tablolar verebilmekte ve bilgiyi talep eden kişileri, kurumları yanılgıya uğratabilmektedirler. Bunun sonucunda yanlış yatırım kararları verilebilir ve negatif ekonomik sonuçlara ulaşılabilir. Bilgi kullanıcıları açısından riskin en aza indirgenmesi için uzmanlarca hazırlanmış bilgi ve belgelere ihtiyaç duyulmaktadır. (Ural, 2019: 3).

Bağımsız denetim sürecinde olması gereken durum, işletmede meydana gelen finansal olayların doğru bir şekilde kayıt edilip edilmediğini belirlemek ve finansal tabloların mevzuata uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını teyit etmektir. Ayrıca bağımsız denetim sonucunda ortaya çıkan denetim raporlarında, işletmeye ait finansal bilgilerin dürüstlüğü hakkında bir denetçi görüşü yer almaktadır.

Bağımsız denetimin olduğu piyasalarda sağlanacak güven ortamı, beraberinde yatırımcılar, kreditorler ve potansiyel ortaklar gibi farklı finansal tablo kullanıcılarının daha sağlıklı kararlar vererek sağlam adımlar atmasını sağlayacaktır. Kaliteli bir denetimin varlığını bilen işletme dışı kullanıcılar, işletmeye gerek duydukları yatırım teşviklerini ve kredileri temin edecek, dolayısıyla günümüzde işletmelerin karşılaştıkları finansal sorunlar çözülecek ve işletmelerin bu kredilerle yerine getirmiş oldukları faaliyetler sonucu finansal performanslarının artması beklenecektir (Kesen, 2019: 5).

Çalışmanın birinci bölümünde bağımsız denetim kavramı ele alınmış, bağımsız denetimin özellikleri, bağımsız denetimin tarihsel gelişimi, bağımsız denetimin önemi ve amacı, bağımsız denetim türleri, denetim standartları ve bağımsız denetim sürecinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde; bağımsız denetim raporu kavramı ele alınmış, bağımsız denetim raporunun önemi, bağımsız denetim raporu türleri, bağımsız denetim raporu görüşüne etki eden nedenler ve bağımsız denetim raporu görüş türleri açıklanmıştır.

Çalışmanın son kısmı olan üçüncü bölümde ise bağımsız denetim raporu görüşlerinin BIST100’de yer alan firmaların firma performans oranları ile ilişkisi ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BAĞIMSIZ DENETİM

Çalışmanın bu bölümünde bağımsız denetim hakkındaki genel bilgilere, bağımsız denetimin tarihi gelişim sürecine, önemine, faydalarına, amaçlarına, türlerine ve denetim standartlarına değinilecek, son olarak da bağımsız denetim süreci konusu ele alınmaktadır.

1.1 BAĞIMSIZ DENETİM KAVRAMI

Ülkeler arası giderek artan ticaret hacimleri ve ekonomik faaliyetlerin artması sonucunda ortaya çıkan, bürokratik işlemlerin gün geçtikçe artması ve spesifik hale gelmesi, iktisadi kaynakların fazla oluşu, bilgi kullanıcıların taraflı yaklaşımları neticesi ortaya konulan bilgilere olan güven ve tarafsızlığın sorgulanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bilgi kullanıcılarının güvenilir bilgiye olan ihtiyaçları giderek artış göstermiştir. Yaşanan finansal skandallar ve yolsuzluklar, yatırımcıların güveninin kaybolmasına neden olurken, kaybolan güven, şirketlerin finansal tablolarının şeffaflığı konusunda şüphe duyulmasına yol açmıştır. Yatırımcıların karar almadaki çekincelerini gidermek, ihtiyaç duyulan doğru, tarafsız, şeffaf ve güvenilir verilere ulaşma isteği bağımsız denetim kavramını ortaya çıkarmıştır (İrkörücü, 2019: 18).

Bu ihtiyacın ortaya çıkmasıyla işletme faaliyetleri ile ilgili bilgiye ihtiyaç duyan taraflar (menfaat grupları/paydaşlar) her geçen gün artış göstermektedir. Piyasada bulunan işletmelerin kamuoyunu aydınlatma amacı ile sundukları bilgilerin güvenilir olması ihtiyacı, bağımsız denetimin önemini vurgulamaktadır. Çünkü sağlıklı, şeffaf, gerçeğe dayalı mesleki uygulamalar bilgi kullanıcılarının firmaya olan güvenini arttıracaktır, bu süreç ancak bağımsız denetimle sağlanabilir. Bağımsız denetim hizmeti sadece denetlenen işletmenin menfaati için yapılmamaktadır. Şirket ortakları, finansal kuruluşlar, yatırımcılar, devlet gibi işletmenin finansal bilgilerine ilgi duyan birimler bu bilgilerin doğru ve makul ölçüde olduğundan emin olmak isterler (Mortaş ve Şamil, 2020: 342).

Bu karar alıcıların kullanacakları belgeler ise işletmeler tarafından üretilen finansal bilgilerin doğru, dürüst ve güvenilir şekilde hazırlanması, bu bilgileri kullanarak işletme

hakkında karar alma durumunda olan karar alıcıların alacakları kararların isabetli olması açısından önem taşımaktadır. Bu önemlilik işletmeler tarafından üretilen finansal bilgilerin bağımsız bir uzman tarafından denetlenerek, güvenilirliği hakkında karar alıcıları bilgilendirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu işlevi görecekt kişiler bağımsız denetçi, yapılan eylem ise bağımsız denetim olarak tanımlanmaktadır (Uşul, 2013: 1).

1.2 BAĞIMSIZ DENETİMİN TANIMI VE KAPSAMI

Finansal ve ekonomik alanlardaki değişmelere ve gelişmelere paralel olarak denetim kavramına farklı zamanlarda farklı anlamlar yüklendiğinden, farklı biçimlerde tanımlanmıştır (Haftacı, 2018: 3).

Tarih boyunca denetim kelimesi çeşitli kavramları belirtmek amacıyla kullanılmış olup günümüzde ise etkinliği daha da gelişerek “kontrol ve uygunluk” kavramlarıyla özdeşleştirilebilecek her alanda, özellikle muhasebe alanında kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Kesen, 2019: 3).

Türk Dil Kurumu’na göre ‘denetim’ kelime anlamı itibariyle bir görevin veya işin yolunda yürütölüp yürütölmediğini tespit etmek veya yapılan yanlışlıkları ortaya çıkartmak için yapılan araştırma, teftiş etme, bakı, murakabe ve kontrol etmek anlamlarına gelmektedir (TDK).

Geniş anlamıyla denetim kavramı ise; *“iktisadi faaliyet ve olaylara ilişkin iddiaların, önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreç”* olarak tanımlanmaktadır (Güredin, 1994: 5).

Denetimin, muhasebe sisteminin sonucunda hazırlanan mali tablolarla ilgisinin olduğı açıktır. Ancak bu mali tabloların, muhasebe sistemi içerisindeki tüm aşamalarda muhasebe ilkelerine aynı zamanda genel kabul görmüş muhasebe standartlarına göre doğru, anlaşılır ve güvenilir olduğunu anlamak ve ulaşılan sonucu görüş olarak açıklamak için uyulup uyulmadığının araştırılması gerekmektedir (Selimoğlu vd., 2014: 4). Böyle bir durumda finansal tabloların güvenilirliğini artırmak amacıyla gereksinim duyulan sistemlerden biri bağımsız denetimdir. Buna göre bağımsız denetim için yapılan bazı tanımlar şöyledir:

Sarbanes Oxley Yasası Yasasında (2002), bağımsız denetim; *“Halka açık şirketlerin finansal tablolarının, bağımsız denetim konusunda düzenleme ve denetleme yetkisi olan Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB) ve ABD Menkul Kıymetler Komisyonu (SEC) tarafından kabul edilen standart ve normlar çerçevesinde, görüş oluşturmak amacıyla incelenmesi”* olarak tanımlamıştır (Çetin, 2019: 7).

AICPA’nın tanımına göre bağımsız denetim; *“bir şirketin iktisadi faaliyetleri neticesinde hazırlanmış olan mali tabloları ve diğer mali bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğunun ve doğruluğunun makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarıyla birlikte uygun denetim ve teknikleri kullanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden değerlendirilmesi ve bu konuda bir rapor düzenlemek amacıyla yapılan sistematik bir süreçtir”* olarak tanımlamıştır (İrkörücü, 2019: 19).

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), yayınladığı Bağımsız Denetim Yönetmeliği’nde bağımsız denetimi; *“Finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla, denetim standartlarında öngörülen gerekli bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanmasını”* tanımlamaktadır (KGK, Bağımsız Denetim Yönetmeliği, Resmi Gazete:28509, 2012: 4(1/b)).

Yukarıda yer alan tanımlamalardan yola çıkarak bağımsız denetim; işletmeler tarafından hazırlanıp sunulan mâli tabloların tarafsız, güvenilir ve doğru bir biçimde işletme dışından kişiler tarafından belirli standartlara uygun olarak denetlenmesi diye tanımlayabiliriz. Bağımsız denetim, KGK’nın belirlediği bağımsız denetim kuruluşları veya bağımsız denetim yetkisine sahip ve mesleklerini herhangi bir tüzel veya gerçek kişiye bağlı kalmadan uygulayan bağımsız denetçiler tarafından yerine getirilmesidir (Gökbayrak, 2020: 10).

Bağımsız denetim kavramına ilişkin farklı tanımlar incelendiğinde ortaya çıkan önemli hususların aşağıdaki şekilde olduğu söylenebilir (Sarısoy, 2018: 13);

✓ Denetim, işletmenin finansal tabloları ve bunlara ilişkin dayanakların belirli kriterlere uygun olup incelenmesi faaliyetidir.

- ✓ *Denetim gerekli bilgi ve tecrübeye sahip, bağımsız bir kişi ya da grup tarafından gerçekleştirilmektedir.*
- ✓ *Denetimin amacı, finansal tablo kullanıcılarının bilgi kalitesini arttırmaktır.*
- ✓ *Denetim kanıt toplama, değerlendirme, analiz etme gibi faaliyetleri içeren sistematik bir süreçtir.*
- ✓ *Denetim faaliyeti çeşitli standartlar (Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları, Bağımsız Denetim Standartları vb.) göz önünde bulundurularak sürdürülmektedir.*
- ✓ *Denetim faaliyetinin sonucunda bir denetim raporu hazırlanmaktadır.*

1.3 BAĞIMSIZ DENETİMİN ÖZELLİKLERİ

Yapılan denetim tanımlamalarından sonra denetimin özelliklerini şu şekilde ifade edebiliriz :

- ✓ *Bağımsız denetim sistematik bir süreçtir:* Bağımsız denetim, birbiriyle tutarlı, organize edilmiş ve yapılaşmış aşamalardan geçilerek gerçekleştirilen bir çalışmadır. Bu süreç, bağımsız denetimin uygulanabilmesi için gerekli olan yeterli sayıda önemli kanıt ve bilgilerin elde edilmesi, bunların incelenip değerlendirilmesi, bu sonuçlara istinaden bir denetim görüşüne ulaşılması ve ulaşılan görüşün hazırlanan denetim raporu ile gerekli ilgililere iletilmesi aşamalarını içermektedir (Güredin, 1994: 5).
- ✓ *Bağımsız denetim, konu olarak iktisadi faaliyet ve olayları içerir:* Bağımsız denetimin kapsam alanı genellikle bir iktisadi birim veya dönem ile sınırlı kalabilmektedir. Çoğu zamanda bu iktisadi birim; devlet, ortaklıklar, şahsi firmalar gibi tüzel kişilerden oluşmaktadır (Ağca, 2019: 9). İşletmenin bilgi sistemi ve uygulanan muhasebe süreci, denetimin konusunu oluşturan iktisadi faaliyetler ve olaylar ile bunlara ilişkin bilgiler arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır (Selimoğlu vd., 2014: 7). İşletmenin bilgi ve muhasebe sistemi tarafından hazırlanan çeşitli raporlar ve beyanlar birer iddia niteliğindedir ve bu bilgiler bağımsız denetim çalışmasının özünü oluşturur. Bağımsız denetçi, gerekli incelemeleri yaparak işletmenin faaliyet raporları ve vergi beyannamelerinde de yer alan bu bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırmak ve bunu raporlamakla yükümlüdür (Kaval, 2003: 19).
- ✓ *Denetim önceden saptanmış ölçütlerle karşılaştırma sürecidir:* Önceden belirlenmiş ölçütler denetçinin bilgiyi karşılaştırıp değerlendirdiği standartlardır.

Denetim esnasında kullanılan ölçütler denetim amacına göre farklılık gösterebilir. Örneğin; bağımsız denetimin asıl amacı, finansal tabloların doğruluğunu ortaya koymak ise bu durumda karşılaştırma kriterleri genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri olmalıdır (Gürbüz, 1995: 5).

✓ *Denetim kanıtları toplama ve değerlendirme sürecidir:* Kanıt, denetlenen bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlerle uygunluk derecesini ölçmede, denetçi tarafından belirlenen ve uygulanan her türlü belge ve kayıt şeklinde ifade edilir (Haftacı, 2018: 4). Denetim kanıtları, denetimi yapılacak işletme personelinin yazılı veya sözlü ifade ettikleri, denetçinin gözlemleri gibi çok değişik şekillerde olabilir. Denetçi tarafından denetimin amacına ulaşması için gerek işletme içinden gerekse işletme dışından yeterli miktar ve kalitede kanıt toplanmalı ve test edilmelidir. Bu nokta, denetimin en önemli yönünü oluşturmaktadır (Gürbüz, 1995: 6).

✓ *Her denetimin son aşamasında bir denetim raporu hazırlanır:* Denetçi işletme ilgililerine elde ettiği görüşü ayrıntılı olarak düzenleyeceği bir denetim raporu ile bildirmektedir.

1.4 BAĞIMSIZ DENETİMİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

1.4.1 Bağımsız Denetimin Dünyada Gelişimi

Bağımsız denetimin ilk defa ne zaman ve nasıl başlamış olduğu kesin olarak bilinmemekte olup bağımsız denetim faaliyetlerinin iktisadi olayların gelişimi ile yakından ilgili olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında bağımsız denetim faaliyetlerinin başlangıcı M.Ö. 3000’li yıllara dayanmaktadır (Haftacı, 2018: 1). Tarihsel süreçte denetçi kelimesi 1289 yılında kullanılmaya başlanmıştır. Profesyonel anlamda bağımsız denetçilere ait ilk örgütlenme 1581 yılında Venedik’te ortaya çıkmıştır. İngiltere’de 1900 yılında sınırlı sorumlu şirketlere denetim zorunluluğu uygulanmıştır. ABD’de ise bağımsız denetim 1896 yılında yasal dayanağa kavuşmuş ve 1930 yılında modern denetim anlayışı uygulanmaya başlanmıştır (Kızık, 2019: 8).

Denetim kavramı, geçmişteki çok uzun bir zaman dilimine dayanmasa da özellikle sanayi devriminden sonra ekonomik olayların karmaşıklaşmasının sonucunda önemi gittikçe artan bir meslek olarak ortaya çıkmıştır (Haftacı, 2018: 2). Denetimin tarihsel geçmişi aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır (Menzilci, 2016: 6):

- ✓ 1900'lü yıllara kadar muhasebe kayıtlarında hata ve hilenin tespitinde yapılan inceleme ve araştırma, “Belge Denetimi”;
- ✓ 1900-1930 yılları arasında finansal tablo bilgilerinin doğruluğunun tespit edilmesi, “Mâli Tablolar Denetimi”;
- ✓ 1930-2000 yıllarında ise işletmelerde uygulanan muhasebe uygulamaları ve iç kontrol sistemlerinin etkin uygulanıp uygulanmadığının denetimi ile hazırlanan finansal tabloların güvenilirliğinin tespit edilmesi için yapılan denetim, “Sistem Bazlı Denetimler”
- ✓ Teknoloji ve denetimde yaşanan gelişme ve değişmelerin sonucunda muhasebe kayıtları dışındaki işletme faaliyetlerinin denetimini kapsayan, “Yönetim Denetimi”
- ✓ 1990 ve 2000’li yıllar arasında yaşanan muhasebe skandalları sonucu oluşan denetim, “Risk Temelli Denetim” olup günümüzde geçerli olan yaklaşımdır.

Günümüzdeki anlamında bağımsız denetim anlayışı, Amerika Birleşik Devletleri’nde 1930’lu yıllarda başlamıştır. Amerikada bağımsız denetim kavramı, 1934’te yürürlüğe koyulan Sermaye Piyasası Kanunu halka açık şirketlere, muhasebe denetiminden geçmiş mali tablolarını periyodik olarak yayınlama zorunluluğu getirilmesiyle önem kazanmıştır (Uzay, 2009: 128). Bununla birlikte diğer ülkelerde de etkisini göstermeye başlamıştır. Fransa’da bağımsız denetim anlayışı 1942 yılında “Uzman Muhasebeciler ve Yetkili Muhasebeciler Milli Birliği” ile benimsenmiştir. Uzman Muhasebeci ve Yetkili Muhasebeci ayrımı 1945 yılında yürürlüğe koyulan bir kararname ile yasal dayanağa kavuşturmuştur. Daha sonra o zamanlarda yetkili muhasebeci olarak bilinen grubun 1970 yılında tamamen ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. 1976 yılına gelindiğinde uzman muhasebeci; “bağımsız olarak bir işletmeyi denetleme ve değerlendirme yetkisi taşıyan kişi” şeklinde tanımlanmıştır. Almanya’da yeminli denetçilerin yönetimini 1928 yılında kurulan “Yeminli Denetçiler Odası” yürütmektedir. Bu ülkede yeminli denetçiler denetim işlerine ek olarak vergi danışmanlığı, hukuki danışmanlık, vergi oranlarına karşı müşterinin temsil edilmesi gibi hizmetleri de vermektedir. 1948 yılında Japonya’da , “Bağımsız ve Yeminli Kamu Muhasebeciliği” kanunu çıkarılmıştır. Amerikan Yeminli Muhasebe Uzmanları Enstitüsü yasal düzenlemelerde büyük katkı sağlamıştır (Karahan, 2017: 279).

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları, 1947 yılında AICPA tarafından ABD’de yayınlanmıştır. Bu standart denetçi olabilmenin şartlarını, denetimde uyulması gereken kuralları bildirmektedir. Uluslararası denetim standartları ilk defa 1991 yılında Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi tarafından yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Dünya Enron vakası sayesinde denetimin işletmeler açısından ne derece önemli olduğunu görmüştür. Yatırım yapanları korumak adına 2002 yılında “Sarbanes Oxley Yasası” çıkarılmış ve mali tabloların doğruluğu güvence altına alınmıştır. Ayrıca denetçinin bağımsızlık ilkesi bu yasa ile yeniden düzenlenmiştir (Selvi, 2019: 9).

1.4.2 Bağımsız Denetimin Türkiye’de Gelişimi

Ülkemizde denetim mesleği, mahkemelerde bilirkişilik faaliyetleri ile Osmanlı Dönemi’nde başlamıştır. Daha önceki dönemlerde belge incelemesi ile sınırlandırılan denetim faaliyeti 1926-1934 yılları arasında, alanında iyi olduğu düşünülen muhasebecilere vergi denetimi yapma yetkisi verilmesi neticesinde fiili inceleme süreci başlamıştır. Daha sonraki süreçlerde denetim faaliyeti, özel işletmeler açısından ele alınmış, özellikle 1970’lerde işletmelerin yabancı kredi kaynaklarını kullanmak istemeleri bu işletmeleri denetim ile karşı karşıya getirmiştir. Bu süreci uluslararası sermaye hareketlerinin hızlanması izlemiştir (Bezirci ve Karasioğlu, 2011: 571-592).

Bağımsız denetimin ülkemizde ilk defa uygulanması 1987 yılında bankalara denetimin mecburi tutulması ile başlamış ve SPK’ya bağlı şirketlerin de denetime tabi tutulmasıyla devam etmiştir. Bu yasa ile birlikte denetime tabi tutulan kuruluşlar; aracılık faaliyetinde bulunan bankalar, diğer aracı kurumlar, menkul kıymet yatırım fonları ve ortaklıkları, borsada işlem gören şirketler ve hisseleri halka arz olmuş ortaklıklardır. SPK 1989 yılında yayınladığı tebliğ ile muhasebenin temel kavramları, uygulama standartları, finansal tablo şekil ve kuralları ile denetim raporları şekil ve kurallarını belirlemiştir (Bezirci ve Karasioğlu, 2011: 571-592). Sermaye Piyasası Kurulu olası spekülasyonları engellemek için denetçinin bağımsızlığını ortaya koyan tebliği 2002 yılında yayınlamıştır. 2006 yılında Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)’nın yayınladığı denetim standartlarına uygun olarak, SPK tarafından 12 Haziran 2006 Tarih ve 26196 sayılı mükerrer gazetede Seri: X No: 22 nolu “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ” ile bağımsız denetim standartları yayınlamıştır. Bağımsız denetimin meslek olarak kabul edilmesi 13 Haziran 1989 yılında yayınlanan 3568 sayılı

“Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Ve Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik” kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu kanunla muhasebecilik mesleği yasallaştırılmıştır. Muhasebecilik ve denetçilik işini yapabilmek için gerekli koşullar 3568 sayılı yasa ile düzenlenerek kaliteli ve vasıf gerektiren bir durum halini almıştır. Bu yasa ile muhasebecilerin ve denetçilerin hakları ve sorumlulukları belirlenmiş, mesleğe seviye, kalite, özen getirilmiştir (Yanık, 2020: 11). Kamu Gözetimi alanında uluslararası gelişmelerin gereği olarak Türk Ticaret Kanunu uyarınca öngörülen bağımsız denetim alanını düzenlemek üzere 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile 2 Kasım 2011 tarihinde kurulmuştur (Kavut ve Adiloğlu, 2016: 54).

1.5 BAĞIMSIZ DENETİMİN ÖNEMİ VE AMACI

Bağımsız denetim, işletmelerin muhasebe sistemlerinde hata ve hile olması riskini azaltmak amacıyla muhasebe bilgilerinin kalitesini arttıran, karar alıcılara güvenilir bilgiler sağlayan, işletmelerin sorumlu kurumsal vatandaş olarak davranmalarına katkıda bulunan, karar alıcıların doğru kararlar alarak kaynakların israf edilmesini önlemeye yardımcı olmayı amaçlayan bir hizmet türüdür (Altıntaş, 2007: 11). Bu nedenle bağımsız denetim, işletme ile ilgili kişi ve gruplara sunulan bilgilerin güvenilirliğini sağlama amacı taşımaktadır. Bağımsız denetim aynı zamanda, sunulan bu bilgilerin belirlenen politika ve prosedürlere uygun olarak sunulduğu hususunda da güvence sağlamaktadır. İşletme dışındaki kişilerin bilgilere doğrudan ulaşmalarının zor olması, denetimin bu kişi ve kuruluşlar için taşıdığı önemi vurgulamaktadır. Denetçi, işveren veya işletme yönetiminden ziyade işletme dışı bu gruplara karşı daha fazla sorumlu olmaktadır (Sağlar, 2003: 29).

Bağımsız denetim, bir işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını gösteren finansal tablolarının bütün önemli yönleri ile gerçeğe uygun bir şekilde, tam ve doğru bir biçimde gösterilip gösterilmediğinin ortaya koyulmasıdır. Bağımsız denetim, esasında yatırımcıların korunmasını sağlamaya odaklanmaktadır. Bağımsız denetimde, yatırımcı yerine karar verilmez veya yatırımcıya tavsiye verme gibi bir girişimde bulunulmaz. Yatırımcıların kararlarına dayanak teşkil eden finansal tablolara olan güvenilirliğin artırılmasını sağlamaktadır (Kiriktir, 2020: 15).

BDS 200’e göre bağımsız denetimin amacı, *“hedef kullanıcıların finansal tablolara duyduğu güven seviyesini artırmaktır. Bu amaca, finansal tabloların tüm önemli*

yönleriyle geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin denetçi tarafından verilen görüşle ulaşılır.” diye açıklanmıştır. Bağımsız denetim düşüncesinin esas temeli, işletme dışındaki bilgi kullanıcıları için finansal tabloların güvenilirliğine ve doğruluğuna olan yargıyı arttırmaktır. İşletme dışındaki bilgi kullanıcıları; kredi verenler, yatırımcılar, analistler, devlet ve toplumdan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra bağımsız denetim işletme içi bilgi kullanıcıları olan ortaklar, yöneticiler ve çalışanlar açısından da önemlidir (Gökbayrak, 2020: 10).

Bağımsız denetimin başlıca amaçları şu şekildedir (İrkörücü, 2019: 20);

- ✓ Kanıtlar toplayarak hata ve hileleri ortaya koymak,
- ✓ Makul güvence sağlamak,
- ✓ Finansal tablolarla ilgili görüş bildirmek,
- ✓ Mesleki öngörü ve şüphecilik gereği; hataların ve hileleri önlemek,
- ✓ Denetlenen şirketin yöneticilerine güvence sağlayacak tavsiyelerde bulunmaktır.

Denetim faaliyetlerinin sona ermesiyle denetçinin hazırladığı raporda, işletme ile ilgili daha önceden bilinmeyen bir bilgi verilmemekte, sadece daha önceden hazırlanan finansal tablolardaki bilgilerin doğru, güvenilir ve gerçeği yansıtıp yansıtmadığı konusunda görüş bildirilmektedir. Finansal tablolar şirketlerin güçlü ve zayıf yönlerini gösterirler ve bu yönleri şirketlerin geleceğine yön veren en önemli unsurlardan biridir. Şirketlerin faaliyetleri finansal tablolarını, bu tablolar ise şirketin gelecekte nasıl bir yol izleyeceğini belirlemektedirler. Dolayısıyla, finansal tablolar ve şeffaf olmaları işletmeler için ne kadar önemliyse kamunun aydınlatılmasında da finansal değerlendirmeyi yapacak olan işletme ilgilileri açısından da aynı derecede öneme sahiptir (Örerler, 2005: 2).

1.6 DENETİM STANDARTLARI

Denetim standartları; denetçiye denetim mesleğinin gerektirdiği sorumluluğu yerine getirmesinde yardımcı olan, denetim faaliyetlerinde yön gösteren, denetim çalışmalarının kalitesini sağlayan, koruyan ve ölçen genel ilkelerdir şeklinde tanımlanabilir. Yürütülen denetimin uygun olduğu ve geçerli kabul edilebilmesi için denetçinin bu ilkelerden hiçbir şekilde ayrılması gerekmektedir. Denetim standartları başından sonuna kadar tüm denetim sürecini kapsamakta ve yapılan işin kalitesine ilişkin ölçütler bütünüdür (Göger, 2006: 13). “*Genel kabul görmüş denetim standartları 1947 yılında Amerikan Sertifikalı*

Kamu Muhasebeciler Enstitüsü (AICPA) tarafından yayımlanmış ve günümüze kadar da kullanılmıştır (Selvi, 2019 : 42)''. Bu genel çerçeve kapsamında daha detaylı düzenlemeler Kamu Gözetimi Kurumu tarafından yayınlanmakta olan Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları'nda yer almaktadır. Standartlar denetçilerin niteliklerini, sorumluluklarını, yapmaları gereken çalışmaların neler ve nasıl olması gerektiğini, genel düzeyde belirleyen kuralların tamamını kapsamaktadır. Denetim standartları, denetim çalışmalarının doğru ve standartlara uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi için denetçiler açısından bir rehber özelliği taşımaktadır. Denetlenmiş bilgi, ilgili kişilerin karar almalarında önem taşıdığı için denetim çalışmasının doğruluğu, bağımsızlığı ve kalitesi de önem arz etmektedir (Gülçek, 2016: 17). Bu standartlar denetçinin sahip olması gereken asgari nitelikleri, denetim sürecinde izlenmesi gereken yöntemleri, denetim sonuçlarının raporlanmasına ilişkin genel bilgileri vermektedir. Standartlar denetim mesleğine ilişkin ilk standart olması bakımından önem taşımakta ve birçok ülke tarafından kabul edilmektedir (TUAN, 2009: 6-7).

Denetim Standartları; Genel Standartlar, Çalışma Alanı Standardı ve Raporlama Standartları alanlarından oluşmaktadır :

1.6.1 Genel Standartlar

Denetimi yapan denetçilerin sahip oldukları mesleki sorumlulukları ifade eder. Denetçilerin yapılacak olan denetimin kalitesinden emin olmak için denetçilerin taşımaları gereken niteliklerinden ve bu niteliklerin önemliliğini açıklamaktadır (Başpınar, 2005: 55-58):

- ✓ Denetim, mesleğinde uzmanlaşmış gerekli teknik eğitim ve yeteneğe sahip kişi veya kişiler tarafından yapılmalıdır.
- ✓ Denetim görevi ile ilgili bütün konularda denetçi veya denetçiler tarafsız düşünme mantığı içinde olmalıdır.
- ✓ Denetim yapılan işletme ilgili işletmelerde incelemelerin yapılması ve denetim raporlarının hazırlanmasında mesleğin gerektirdiği özen ve titizlik gösterilmelidir.

1.6.2 Çalışma Alanı Standartları

Denetçinin denetim işlevini gerçekleştirirken yapması gereken unsurları tanımlar. Diğer bir ifadeyle bu standartlar denetçiye denetim çalışmaları sırasında nasıl bir davranış

göstereceğini gösterir. Denetçi denetim çalışmaları sırasında standardın belirlemiş olduğu bu unsurlara uymak zorundadır (Başpınar, 2005: 55-58):

- ✓ Yapılan iş iyi bir biçimde planlanmalı ve yer alıyorsa yardımcılarının iyi bir şekilde kontrol edilmesi gerekmektedir.
- ✓ Denetim işlemlerinin bağlı olduğu test sonuçlarının belirlenmesi amacıyla ve güvenilirliği sağlamak amacı ile, işletmede uygulanan iç kontrol sisteminin incelenmesi ve değerlendirilmesinin yapılması gereklidir.
- ✓ İncelenen mali tablolar hakkında bir denetim görüşüne varmak için soruşturmalar, gözlemler, teftiş ve doğrulamalar yoluyla yeterli kanıtlar toplanmalı ve değerlendirilmelidir.

1.6.3 Raporlama Standartları

Denetçi denetlenen işletmenin finansal tabloları hakkında kendisinde oluşan kanaatini rapor yoluyla paydaşlara ulaştırır. İşte raporlama standartları denetçinin hazırlayacağı raporun hangi esaslar çerçevesinde oluşması gerektiğini belirler (Başpınar, 2005: 55-58):

- ✓ Denetim raporu, sunulan finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmalıdır.
- ✓ Denetim raporu, içinde bulunduğu dönemdeki muhasebe ilkelerinin geçmiş dönemdeki gibi değişmeden uygulanıp uygulanmadığını belirtmelidir.
- ✓ Finansal tablolardaki açıklayıcı notlar, raporda aksi belirtilmedikçe, makul ölçüde yeterli görülmelidir.
- ✓ Denetim raporu, sunulan finansal tabloların tamamı açısından bir görüşe yer verileceği ya da bir görüş belirtilmeyeceğini açıklamalıdır. Genel bir görüş belirtilmediği zaman, bunun nedeni de açıkça raporda belirtilmelidir. Her koşulda; bir denetçinin ismi ile finansal tablolar arasında bir ilişki varsa, rapor denetçinin incelemesinin niteliği ve varsa aldığı sorumluluğun derecesi hakkında, çok belirgin bir açıklama yapmalıdır.

1.7 BAĞIMSIZ DENETİME TABİ OLMA ŞARTLARI

Türkiye’de bağımsız denetimle ilgili düzenlemeler, şirketlerin hangi şartlarla bağımsız denetime tabi olacağı 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunun 397 maddesinin dördüncü fıkrasına dayanarak Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmiştir. Bakanlar kurulu 6102

sayılı TTK'nın 398 maddesi gereğince 23.01.2013 tarihli Resmi Gazete 'de yayınlanmış olan 2012/4213 sayılı karara dayanarak denetime tabi olacak şirketlere ilişkin usul ve esaslarla ilgili kıstaslar açıklanmıştır. 2018/11597 sayılı “Bağımsız Denetime Tabi Şirketlerin Belirlenmesine Dair Karar” 26.05.2018 tarih ve 30432 sayılı Resmi Gazete 'de yürürlüğe girmiş ve bağımsız denetime tabi olacak şirketler hakkında yeniden düzenlemeler yapılmıştır. Bu konu hakkındaki bilgilendirmeler 28.05.2018 tarih ve 2018/104 sayılı sirkülerinde yapılmıştır. Sözü edilen kararla birlikte 2012/4213 sayılı karar yürürlükten kalkmıştır. Bununla birlikte, 2018/11597 sayılı karar ile ilgili uygulamaların usul ve esaslarını belirlemek ve ortaya çıkması muhtemel olan karmaşıklıkları çözmek için “Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı'na İlişkin Usul ve Esaslar” karar yayınlanmıştır. Ancak, yeni yapılan düzenlenmeler nedeniyle 14.02.2019 tarih ve 16.02.2019 tarihli 30688 sayılı Resmi Gazete 'de yeniden düzenlenerek yürürlüğe girmiştir (Bahşı, 2019: 27).

Bağımsız denetime tabi kuruluşların Bakanlar Kurulu kararına ilişkin usul ve esasları aşağıdaki gibi yer almaktadır;

“Bağımsız denetime tabi olmanın genel şartları aşağıdaki üç maddeden en az ikisinin değerlerini üst üste iki dönem aşan tüm firmaların bağımsız denetime tabi olduğu belirtilmiştir”.

- ✓ Aktif toplamı 35 milyon TL.
- ✓ Yıllık net satış hasılatı 70 milyon TL.
- ✓ Çalışan sayısı 175 kişi.

Sermaye piyasası araçları bir borsada veya birleşmiş diğer piyasalarda işlem görmeyen ancak SPK kapsamında halka açık sayılan şirketler Sermaye piyasası araçları bir borsada veya diğer piyasalarda işlem görmeyen ancak SPK kapsamında halka açık sayılan ve aşağıdaki üç ölçütten en az ikisinin eşik değerlerini art arda iki hesap döneminde aşan şirketler bağımsız denetime tabidir.

- ✓ Aktif toplamı 15 milyon TL.
- ✓ Yıllık net satış hasılatı 20 milyon TL.
- ✓ Çalışan sayısı 50 kişi.

Eşik değerleri aştığı için bağımsız denetime tabi şirket, art arda iki hesap döneminde üç ölçütten en az ikisine ait eşik değerlerin altında kaldığı yada bir hesap döneminde bu ölçütlerden en az ikisine ait eşik değerlerin yüzde 20 veya daha fazla oranda altında kaldığı takdirde müteakip hesap döneminden itibaren bağımsız denetim kapsamından çıkar.”(Türmob Mevzuat Sirküleri, 18.02.2019 55-1)“*Başlangıç bilgilerinin aşılıp aşılmadığının seçilmesinde firmalar bağlı ortaklık ve İştirakleriyle birlikte işleme alınır. Bağlı ortaklıkları ve iştirakleri bulunan şirketlerde; aktif toplamı ve yıllık net satış hasılatına bakarak ana ortaklık ve bağlı ortaklığa ait finansal tablolarda yer alan kalemlerin toplamı (varsa grup içi işlemler yok edilir), çalışan sayısı bakımından ise ana ortaklık ve bağlı ortaklığın son iki yıla ait ortalama çalışan sayılarının toplamı dikkate alınır. İştirakler açısından, iştirake ait söz konusu kalemler şirketin iştirakteki hissesi oranında dikkate alınır*”(Türmob Mevzuat Sirküleri, 18.02.2019 55-1).

1.8 BAĞIMSIZ DENETİMİN FAYDALARI

Güvenilir bilgi sağlama işlevi, bağımsız denetim önemli hale getiren başlıca nedendir. Bağımsız denetimi önemli hale getiren bir diğer unsur, yönetim kademesine finansal tablolar konusunda tahmin, denetim, raporlama ve analiz gibi konularda geleceğe ait kararların tespit edilmesinde yol gösterici bir nitelik özelliği taşımasıdır. Bunun yanında; işletmenin büyümesi, işletmelere devlet tarafından yapılan müdahalenin artması, işletme ile ilgili menfaat gruplarının güç kazanması ve sayılarının daha da artması, iş hayatındaki rekabet ortamının giderek şiddetli hâle gelmesi, insan faktörünün öneminin artması gibi konular bağımsız denetimin önemiyle doğru orantılıdır (Sıranetzı Memet, 2020: 48).

Bağımsız denetimin toplumdaki farklı sosyal gruplara değişik faydaları mevcuttur ve ekonomik hayatın düzenlenmesine yardımcı olur. Bağımsız denetimin faydalarını denetlenen işletmeler, iş hayatının diğer üyeleri ve kamu kurumları açısından aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Güredin, 2000: 16):

1.8.1 Denetlenen Kuruluş Açısından Bağımsız Denetimin Faydaları

Bağımsız denetim ile denetlenmiş olan şirketin muhasebe kayıtlarındaki hataların ortaya çıkarılması, gelir ve giderlerin mali tablolara doğru olarak yansıtılması, şirketin daha gerçekçi hedef ve politika belirlemesi, şirket yönetimi ve çalışanlarının hileli işlemlere girişmesi veya bu yöndeki eğilimlerinin engellenmesi mümkün olabilmektedir

(Aydoğan, 2016: 774). Bağımsız denetimin denetlenen kuruluşa sağladığı faydalar aşağıdaki gibidir (Güredin, 2000: 16):

- ✓ Bağımsız denetim, mâli tabloların güvenilirliğini yükseltir.
- ✓ Şirket yöneticileri ile çalışanlarının dürüst olmaktan kaçınmasını azaltır.
- ✓ Mâli tabloların güvenilirliği ne kadar yüksek olursa, devletin hesapları denetleme gereği o kadar düşük olur.
- ✓ Kredi olanaklarını ve limitlerini artırır.
- ✓ Bağımsız denetim, maddi yanlışlıkları ve sahtekârlığı gün yüzüne çıkarır.
- ✓ İç kontrol sisteminin etkinliğini sağlar.
- ✓ Grup içindeki ticari politika ve prosedürlere uygunluk hakkında bilgi ile güvence sağlar.

1.8.2 Çalışma Yaşamının Öteki Mensuplarına Sağladığı Faydalar

Bağımsız denetimden geçen firmaya karşı farklı uzmanlık alanları içeren kurumların davranışları da ekonomik aktiviteleri kolaylaştırıcı ve teşvik edici nitelikte olmaktadır. Bağımsız denetimin çalışma yaşamının öteki mensuplarına sağladığı faydaları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Güredin, 2000: 16):

- ✓ Kredi verenlerin kredi kararları almasına yardım eder.
- ✓ Mevcut ve gelecekteki yatırımcılara yatırım kararlarında tavsiyelerde bulunur.
- ✓ Sosyal yardım görüşmelerinde nesnel bilgi sunarak işverenlere ve sendikalara yardım eder.
- ✓ Bir işletmenin satıldığı veya bir başka işletme ile birleştirildiği durumlarda alıcılara ve satıcılara güvenilir ve objektif bilgi sağlar.
- ✓ İşle ilgili taraflara, özellikle iş ilişkisindeki müşterilerin durumu, kâr etme, etkinlik ve finansal yapı hususunda güvenilir ve sağlıklı bilgi sağlar.

1.8.3 Kamu Kuruluşları Açısından Sağlanan Faydalar

Sağlıklı veriler dikkate alınarak yapılan bağımsız denetim, planlama, kamu gelirlerinde ve harcamalarında, devletin kredi, teşvik politikalarında ve genel ekonomi politikalarında daha etkili, verimli ve gerçekçi olunması noktasında temel oluşturacağı

için ÷lkeye planlama ve bilgi üretimi konularında faydalar sağlayacaktır (Ağca, 2019: 20) . Bağımsız denetimin kamu kurumları açısından bakıldığında sağladığı faydalar aşağıdaki gibidir (Güredin, 2000: 17):

- ✓ Vergi beyannamelerine ve mâli tablolara dayanan finansal tablolara olan güveni arttırmaya yardımcı olur.
- ✓ Mâli tablolar bağımsız denetçiler tarafından denetlenirse, kamu kurumları tarafından bu kuruluşlarda yapılacak denetimin çerçevesi sınırlıdır bundan dolayı özel ve detaylı denetim faaliyetlerine gerek kalmaz.
- ✓ Denetlenmiş mâli tablolar, yetkili makamlara borçlu ve iflas durumunda, vekillerin ve ortaklık anlaşmalarının düzenlenmesi konusunda bağımsız ve güvenilir bilgi sağlar.
- ✓ Devlete ait ekonomik teşebbüslerin, belediyelerin, derneklerin ve vakıfların ve bunların ekonomik varlıklarının bağımsız bir şekilde denetlenmesi, bu kurumlardaki yolsuzluğun önlenmesine ve etkin işleyişinin sağlanmasına yardımcı olacaktır.

1.9 BAĞIMSIZ DENETİMİN TÜRLERİ

Bağımsız denetim, Sermaye Piyasası Kanunu’nda ;“ *İşletmelerin kamuya açıklanacak veya Kurulca istenecek yıllık finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla bağımsız denetim standartlarında öngör÷len gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora bağlanması*” diye tanımlanmıştır (Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ, Seri:X, No: 22, Md.4/b).

Ancak bu tanımlamadan bağımsız denetimin sermaye piyasası kurumları işlem ve hesaplarının vergi kanunları açısından incelendiğı anlamı çıkarılmamalıdır. Bağımsız denetçinin sorumluluğı, mesleki standartlara uygun bir inceleme ve araştırma yapması ile sınırlıdır. Bununla birlikte, bağımsız denetçi, yönetimin yasal olmayan davranışlarını bulup çıkarmaktan da sorumlu tutulmaz. Yasa dışı olayları saptamak hukuk alanını kapsadığından, denetçinin bir hukuk uzmanı olarak hareket etmesi sınırlarının dışına çıkmasına neden olmaktadır (Erdoğan, 2002: 60).

Sermaye Piyasası Kurumu tarafından 13 Aralık 1987 tarihinde yayımlanan ‘‘Sermaye Piyasası Bağımsız Dış Denetleme’’ Hakkında Yönetmeliğin 8nci maddesinde üç tür bağımsız denetleme türünden söz edilmektedir. Bunlar (Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetim Hakkında Yönetmelik, SPK, Seri: X, No: 16, 13 Aralık 1987);

- ✓ Sürekli denetim,
- ✓ Özel denetim,
- ✓ Sınırlı denetimdir.

1.9.1 Sürekli Denetim

Muhasebenin dönemsellik ilkesi gereği sınırsız olan ömrü belirli dönemlere ayrılarak, bu dönemler dikkate alınarak mali tablolar hazırlanır. Bu dönemler aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık düzenlenir. Ticaret ve vergi kanunlarına göre bu dönemler genellikle hesap dönemi adı verilen yıllık dönemler olmaktadır. Sürekli denetim, yıllık hesap dönemine ait ve kamuya açıklanması zorunlu olan, işletmelerin dönem sonu mali tablolarının, tüm denetim teknikleri kullanılarak genel kabul görmüş denetim standartlarına göre her yıl denetlenmesidir (SPK, Seri X No: 16 sayılı Tebliğ m.19/I; Yönetmelik m.8/I). Sürekli denetime tabi ortaklık ve kuruluşlar arasında (Bakır, 2005: 34);

- ✓ Aracı Kuruluşlar,
- ✓ Menkul Kıymet Portföyü,
- ✓ Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları,
- ✓ Hisse Senetleri Menkul Kıymet Borsalarında İşlem Gören Anonim Ortaklıklar,
- ✓ Hisse Senetleri Halka Arz Edilen ve Arz Edilmiş Sayılan Ortaklıklar sayılabilir.

Bu denetimin özelliği dönem sonu gelmeden denetim sözleşmesinin yapılmasından denetim raporu sunulmasına kadar denetim işleminin yapılması dolayısıyla denetçinin yeterli kanıt toplamaya zaman bulması ve denetim alanında bir sınırlamanın bulunmaması, başka bir bakış açısıyla ortaya çıkan sayısal değerlerde değişme olasılığının çok düşük olmasının avantajları bulunmaktadır. Bu denetim çalışmasında denetçinin görüş verdiği mali tablolar yüksek güvenilirliğe sahiptir (Haftacı, 2018: 12). Denetçi finansal tabloların güvenilirliği konusunda doğrudan güvence vermektedir, yani denetim raporundaki görüş türünün doğru yansıtılıp, yansıtılmadığı veya koşullu

şeklinde olabilir. Ancak finansal tabloların yüzde yüz doğru olduğu ve güven verdiği anlamına gelmemelidir. Çünkü denetçi ne kadar fazla denetim kanıtı toplarsa toplansın yine de denetimin özünden gelen denetim riski, her zaman vardır (Kaval, 2008: 13).

1.9.2 Sınırlı Denetim (Ara Denetim)

İşletme ilgililerinin, piyasaların ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte finansal bilgiye olan ihtiyaçları artmış ve kararlarını daha sık aralıklarla verme durumu kaçınılmaz hale gelmiştir (Dündar, 2020: 11). Bu durum işletmeyle ilgili daha kısa dönem aralıklarına ait finansal bilgilere ihtiyaç duyulmasına ve muhasebenin dönemsellik ilkesinin gereği olan yıllık dönemlere göre daha kısa dönemlere ilişkin mali tabloların yayınlanmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle işletmelerin hisse senetlerinin veya diğer ihraç ettiği senetlerin teşkilatlanmış borsalarda işlem görmeye başlaması, yatırımcıların işletme senetleri ile ilgili aldıkları kararlarda yıllık verileri değil de daha güncel verileri kullanma talebi doğmuştur (Çetin, 2004: II). Bu denetim türüne tabi olan şirketler özel finansal kurumları ve bankalar ile sermaye piyasasında faaliyet gösteren şirketler olmakla birlikte, bunlar üçüncü, altıncı ve dokuzuncu ay sonu itibari ile ara dönem finansal raporlarını hazırlamak ve *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Sermaye Piyasası Kurulu*'na göndermek zorundadırlar. Ancak altıncı ay sonu itibari ile düzenlenen finansal tabloların bağımsız denetimden geçmiş olması gerekmektedir (Kaval, 2008: 16).

Buna göre, işletmelerin ara dönemlere ait finansal tablolarının, ara denetimi yapan bağımsız denetim kuruluşu tarafından finansal tablo kalemleri için büyük çoğunlukta bilgi toplama ve analitik inceleme teknikleri kullanılarak sürekli denetime uyumlu bir şekilde denetlenmesine sınırlı denetim denilmektedir (SPK, Seri X No: 16 sayılı Tebliğ m.19/I; Yönetmelik m.8/I). Yani sınırlı denetimin tek başına ayrı sözleşmeye konu olabilecek bir denetim faaliyeti olduğunu söyleyemeyiz. Sınırlı denetim, varlığı ara denetim sözleşmesinin varlığına bağlı olan ve ara denetimi yapan bağımsız denetim kuruluşu tarafından yapılabilecek bir denetim türüdür (Ulusoy, 2005: 276). Sınırlı denetimi sürekli denetimden ayıran hususlardan biri de denetim kanıtı toplamada sınırlama olduğu için kanıtlanabilir bir mali tablo hazırlanamamasıdır. Bu denetim bir ara döneme aittir ve işletmenin finansal durumu, kârlılığı ve nakit akımlarındaki gelişmeleri hakkında bilgiler sağlamaktadır (Haftacı, 2018: 11).

1.9.3 Özel Denetim

İşletmeler, muhasebenin süreklilik kavramı gereğince sınırsız olan yaşam süreleri içerisinde çeşitli özel durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. İşletmeler, sürekli olarak özel durumlara maruz kalmadıklarından dolayı özel denetim sayısı sınırlıdır. Dolayısıyla özel bağımsız denetim türü, sermaye piyasası araçlarının halka arz edilmesi için Kurula başvuru sırasında veya birleşme, bölünme, devir ve tasfiye durumunda bulunan işletmeler tarafından, bu sebeplerle herhangi bir tarihten itibaren düzenlenmiş olan mali tabloların “bağımsız denetim” tanımının gerektirdiği esaslara uygun olarak bağımsız denetime tabi tutulmasını ifade etmektedir (Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, 2013, Seri: X, No:22, Md.6).

Özel denetim türünde denetlenecek olan finansal tabloların, denetim çalışmasının başladığı ay sonu itibariyle hazırlanması gerekmektedir. Özel denetimin başladığı tarihten önceki iki ay ve halka arz etmek için SPK’na başvuru tarihinden itibaren devir, tasfiye, bölünme kararı için, genel kurul toplantı tarihinden önceki üç ay içinde yer alan tarihlerde ki finansal tablolarda özel denetim türü kapsamına girmektedir. Bu durumlarda denetçi önceki dönemlere ilişkin güvenilirlik derecesinin düşük seviyelere ineceği olasılığını göz önünde bulundurarak raporunu hazırlamaktadır. Özel denetim çalışması, bağımsız denetim sözleşmesinin imzalandığı tarihten itibaren başlamaktadır (Haftacı, 2018:12).

1.10 BAĞIMSIZ DENETİM SÜRECİ

Uluslararası Denetim Standartları çerçevesinde denetim yapmak isteyen bir denetim kuruluşunun, öncelikle bu standartlara uygun bir denetim çalışması yürütebilmesi için gerekli olan düzenlemeleri yapması gerekmektedir (Halilov, 2006: 33).

Denetim, birbirini takip eden aşamalardan oluşan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç seçilen müşterinin araştırılması, tanınması ve kabul edilmesi ile başlayıp, denetim sürecinin planlanması ve denetimin yürütülmesi ile devam edip, tamamlanması ve denetim raporunun hazırlanmasıyla da sona ermektedir (Özgül, 2019: 19).

Denetim yapılan işletmede, denetimin ilk defa veya daha önceden yapılmasına bağlı olarak, denetim çalışmalarının zorluk seviyesi ve yoğunluk durumu değişim göstermektedir. Örneğin, ilk defa denetlenen bir şirketin daha önce denetim yapılmış bir şirkete göre denetim çalışmalarının yürütülmesi daha zordur ve bu şirkette daha fazla iş yoğunluğu bulunmaktadır. Denetim sürecindeki faaliyetlerin her bir evresinin birbiriyle bağlantılı bir şekilde yürütülmesi, denetim tanımlamasında sistematik bir süreç olarak

ifade edilmesine bağlanmaktadır. Bir denetim çalışması başlamadan önce denetimin yapılması için gereken kaynak ve becerileri araştırıp değerlendirmek, işletme hakkında gerekli bilgilerin toplanmasını içerir. Bu durum, personelin doğru görevlere atanması için doğru becerilere sahip olmasını sağlamaktadır (Kiriktir, 2020: 21).

Denetim süreci dört ana aşamaya ayrılarak incelenmektedir. Denetim süreci, müşteri seçimi ve işin alınması ile başlamaktadır. İkinci aşamada, denetim çalışmasının iş yükü, zaman ve bölümlere ayırma bakımından planlanması yapılmaktadır. Bu safhayı denetim programının yürütülmesi aşaması takip eder. Son aşama ise denetçinin bulguları kapsamında oluşan yargısının rapora bağlanması şeklinde gerçekleşmektedir. Denetim şirketi, belirli politika ve kurallar altında müşteri seçimini gerçekleştirerek denetim faaliyetine başlamaktadır (Güredin, 2014: 177).

1.10.1 Müşteri Seçimi ve İşin Alınması

Denetim faaliyeti, işletmelerin mâli tablolarının denetimini yaptırmak amacıyla denetim şirketlerine talepte bulunması ve şirketin bu talebi değerlendirip, işi kabul etmesiyle bu süreç başlamış olur. Denetim şirketi, denetim işini kabul edip etmeme konusunda işletme de istediği denetçiye seçme konusunda özgür davranabilir. Denetim yaptırmak isteyen şirket denetim şirketinin tanınmışlığını, gerçekleştirdiği denetim hizmetinin kalitesini, geçmiş yıllardaki tecrübelerini ve işin maliyetini göz önüne alarak çalışmak istediği denetim şirketini seçebilir. Denetim şirketleri ise belirli bir politika oluşturarak ve bir ön araştırma yaparak, denetim için kendilerine başvuran işletmelerin taleplerini kabul edip etmeyeceklerine karar vermekte özgürlerdir. Denetim için başvuran her bir işletme, denetçi için denetimin özünde olan belirli bir risk unsuru içermektedir (Güredin, 2007: 178).

✓ BDS 200 standardında denetim riski; “*Finansal tabloların önemli bir yanlışlık içermesine rağmen denetçinin duruma uygun olmayan bir görüş vermesi riski*” tanımlanmıştır. Bu standardı göz önünde bulundurarak denetçi, makul düzeyde denetim riski olmadıkça işi kabul etmeyebilir (Ağca, 2019: 28).

✓ İşletme riski; denetim firmasının işletme ile ilgili gerekli araştırmaları yapmayıp denetim işini alması sonucunda işletmenin kötü durumundan dolayı zarar görmesi, mesleki itibarının kayba uğraması ihtimalidir. Mesela işletme kara para aklama, açık

satışlar, sahte fatura kullanma gibi konularda medyada, kamuoyunda, vergi daireleri nezdinde kayıtlara geçmiş ise denetçi sözleşme yapmayacaktır (Oğuz, 2015: 22).

Bu nedenle denetçinin işi kabul etmesi durumunda yükleneceği riski belirleyebilmek ve işletmeyi tanıyabilmek için aşağıda sıralanan işlemleri yapması gerekmektedir (Bahşı, 2019: 12):

- ✓ İşletmenin faaliyette bulunduğu sektördeki durumu ile ilgili bilgiler elde edilmeli,
- ✓ Genel olarak işletmenin geçmişi incelenmeli,
- ✓ Diğer kurumlarla olan ilişkileri araştırılmalı, özellikle devlet kurumları ile olan ilişkilerinin sağlıklı olup olmadığına bakılmalı,
- ✓ İşletmenin finansal tabloları genel olarak incelenerek, finansal durumu ve faaliyet sonuçları hakkında bilgi sahibi olunmaya çalışılmalı,
- ✓ Varsa önceki denetçi ile görüşme yapılmalı,
- ✓ İşletmede bağımsız bir çalışma yapılıp yapılamayacağı konusunda gerekli araştırma yapılmalıdır.

Yeni müşteri hakkında sağlıklı bilgilerin alınabilmesi için, işletmenin önceki denetçisiyle görüşme yapılması gereklidir. Denetim görevinden ayrılmasının nedenleri, muhasebe ilkelerinin uygulanması açısından yöneticilerin davranışları, önceki denetçinin yönetimin dürüstlüğü, denetim sırasında karşılaşmış olduğu işletme ve denetçi açısından önem arz eden sorunlar hakkında vereceği bilgiler, yeni işin alınıp alınmaması kararına yönlendirici etkisi olacaktır. Önceki denetçinin bu konularda sınırlı açıklama yapması durumunda denetçi işi almadan önce daha fazla ayrıntıya girmeli, müşteri işletme ile ilgili hiçbir şüphe kalmadığı takdirde işi kabul etmelidir (Haftacı, 2018: 47).

Denetçi potansiyel müşteri ile ilgili olarak topladığı bilgiler çerçevesinde denetim işini almaya karar verirse durumu bir mektupla karşı tarafa bildirir. Denetçi tarafından gönderilen ve müşteri işletme tarafından imzalanan bu mektupla denetim sözleşmesi veya bir diğer tanımla denetim anlaşma mektubu resmiyet kazanmış olur. Denetim sözleşmesinde (Menzilci, 2016: 29);

- ✓ Denetçinin başlığı ve müşteri adresi,
- ✓ Sözleşmenin amacı ve kapsamı,

- ✓ Denetim çalışmaları ile ilgili olarak açıklanacak, açıklanmayacak ve yönetime bildirilecek hususlar,
- ✓ Denetim çalışmalarının ücreti ve nasıl ödeneceği,
- ✓ Denetçinin ve işletme yöneticilerinin imzaları gibi unsurlar bulunur.

1.10.2 Denetimin Planlanması

Denetim sözleşmesinin imzalanmasından sonra denetim süreci başlamış ve denetçi, yürüteceği çalışmaları için bir denetim planının hazırlanması gerekmektedir (Bahşı, 2019: 12).

Denetim planlaması, denetim faaliyetinin başlangıcından bir denetim görüşü verilmesine kadar geçen sürede denetçilerin faaliyetlerini yürütme konusundaki aşamaları ifade etmektedir. Denetim planlanmasının amacı, süreçte bulunan bütün denetim faaliyetini denetim alanlarına ayırmak, uzman denetçileri bu denetim alanlarında görevlendirmek, her bir denetim alanında uygulanması gereken yöntem ve teknikleri belirlemek ve denetim çalışmasını programlamaktır (Güredin, 2007: 184). Denetimde planlama; verilen denetim görevinin zamanında, en az denetim riskine indirgeyecek ve en ucuz maliyetli olacak şekilde sonuçlandırılabilmesi için; hangi denetim alanlarının, kimler tarafından, denetim döneminin hangi zaman aralıklarında, hangi denetim yöntem ve teknikleri uygulanarak denetleneceğinin yazılı bir şekilde belirlenmesi şeklinde ifade edilmektedir (Kaval, 2008: 98).

Her denetim çalışması müşteri işletmenin taşıdığı özellikleri ve bütün bilgileri dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Bu nedenle denetim sürecine başlarken, denetim standartlarının belirlediği gibi sağlıklı bir planlamanın yapılabilmesi için müşteri işletmenin çalışma konusu ve çalışmalarının niteliği, faaliyet gösterilen işkolunun özellikleri, uygulanmakta olan muhasebe politika ve ilkelerinin nitelikleri dikkate alınmalıdır (Güredin, 2007: 185). Planlamanın aşamaları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Çalgan vd., 2008: 52):

- ✓ Müşteri işletmenin faaliyetleri ve iç ve dış çevresi hakkında bilgi elde etme,
- ✓ Denetim faaliyetlerini bölümleme,
- ✓ Önemlilik seviyesini belirleme,

- ✓ Denetim riskini belirleme,
- ✓ Denetimin amaçlarını saptama,
- ✓ İç kontrol sistemi ve muhasebe sistemi hakkında bilgi toplama,
- ✓ Denetim programının hazırlanması,
- ✓ İşgücü ve zaman planlaması

Güvenilir bir denetim görüşüne ulaşabilmek için denetçi, denetim alanlarında gerekli olan tüm teknik ve yöntemleri uygulama sorumluluğunu taşıyor ise bunun güvenilir ve ekonomik bir şekilde yerine getirilmesi zorunluluğunu taşır. Bunu sağlayabilmek için de denetçi yazılı bir plan ve bu plandan türetilmiş programlar geliştirmek zorundadır (Kaval, 2008: 98).

1.10.3 Denetim Programlarının Yürütülmesi

Denetim planlanmasında üstlenilen denetim görevi için ayrıntılı bir denetim programının hazırlanması denetimin ikinci aşamasında yer almaktaydı. Denetim programları planlama faaliyetlerinin sonuçlarına dayandırılmakta ve yazılı olarak hazırlanmaktadır (Güredin, 2007: 191). O halde denetim programı için, denetim çalışmalarının uygulanmasına ilişkin safhaları, her bir safhanın uygulanmasıyla ilgili işlemlerin türünü ve sırasını gösteren yazılı bir taslaktır diyebiliriz (Bakır, 2005: 53).

Denetim programının yürütülmesi aşaması denetim çalışmalarının yapıldığı, denetim kanıtlarının toplanıp değerlendirildiği, hazırlanan denetim programının değerlendirilip yürütüldüğü aşamadır (Kaval, 2008: 142). Bu aşamada ilk olarak işletmenin iç kontrol sisteminin incelenmesi ve işlerliğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü eğer bir işletmede etkin bir iç kontrol sistemi uygulanıyorsa, denetim çalışmalarının planlandığı şekilde yürütülmesi mümkün olacaktır. Aksi durumda gerekli incelemelerden sonra iç kontrol sisteminin yetersiz olduğu ya da güvenilir olmadığı , denetim programında değişikliğe gidilebilir (Bakır, 2005: 56).

İyi bir şekilde düzenlenmiş bir denetim programı (Güredin, 2007: 191):

- ✓ Yapılacak denetim faaliyetiyle ilgili sorumluluğu belirlemekte.
- ✓ Denetimin koordine edilmesine, gözetimine, kontrolüne ve zaman tasarrufuna imkân sağlamakta,

- ✓ Her denetim için temel denetim faaliyetlerini belirlemekte,
- ✓ Gelecek yıllar için kılavuz niteliği taşımakta,
- ✓ Uygun bir planlamanın yapılmış ve önemli hususların unutulmamış olduğu konusunda güvence oluşturmaktadır.
- ✓ Denetim standartlarına ve genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri arasındaki uyumu güven altına almaktadır.
- ✓ Denetim programının hazırlanması denetim görevini üstlenen denetçilerin, hangi sebeple değişik denetim işlemleri uyguladıkları konusunda düşünmeye yöneltir ve böylece daha kaliteli bir denetim çalışmasının tamamlanmasına yardımcı olmaktadır.

İşletmede uygulanan iç kontrol sistemi incelendikten ve oluşan şartlara göre denetim programında değişiklikler yapıldıktan sonra, yıl sonuna doğru maddi denetim işlemleriyle denetime ilişkin kanıtlar toplanarak finansal tablo kalemlerinin doğruluğu araştırılır. Yıl sona ermeden önce denetçi, işletmenin stok ve demirbaş sayımlarında bulunarak fiili durum ortaya çıkarılmaya çalışılır. Bu çalışmalar çalışma kâğıtları üzerine uygun şekilde notlar alınarak belgelendirilmektedir (Güredin, 2007: 198).

1.10.4 Denetimin Tamamlanması ve Raporlanması

Bağımsız denetimi sürecinin son aşaması, denetim çalışmalarının tamamlanması ve denetim raporunun hazırlanması aşamasıdır. Bütün çalışmalar tamamlandıktan sonra bu zamana kadar yapılan denetim çalışmalarında gözden kaçırılan bir durumun olup olmadığı, varsa eksikliklerin giderilmesi, ek çalışmalara gerek duyulup duyulmadığı konusunda son kontroller yapılır (Bakır, 2005: 64).

Bu kontroller sonucunda önemli sapmalar tespit edilirse sapmaya neden olan konular üzerinde yeniden bir çalışmanın yapılması, sapmaların nedenlerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Çünkü bu sapmalar çoğu kez yıl içinde tespit edilemeyen bazı hata ve hilelerin yıl sonu mali tablolarına yansımaları şeklinde ortaya çıkmış olabilmektedir. Bu gibi durumlarda denetçi yönetimden teyit mektubu isteyebilir. İşletme yönetimi teyit mektubu vermeyi reddederse, denetçi bu durumu çalışma alanının sınırlandırılması olarak değerlendirecek ve bu durumda rapordaki görüşünü etkileyecektir (Kırıktır, 2020: 30). Ayrıca, çalışmanın sonuna doğru gelindiğinde bilanço tarihinden sonraki olayların değerlendirilmesi ve işletmenin sürekliliği varsayımının son bir kez gözden geçirilmesi

çalışmaları yapılmalıdır. Denetçi işletmenin sürekliliği varsayımına ilişkin bir takım şüpheler tespit etmiş ise öncelikle bu konuya ilişkin mali tablo dipnotlarında yeterli açıklamanın yapılıp yapılmadığı değerlendirilip ve buna göre bir görüş verilmelidir (Tepegöz ve Türedi, 2015: 47). Finansal tabloların işletmenin sürekliliği esasına göre hazırlanmış olması, ancak yönetimin “işletmenin sürekliliği varsayımını” kullanmasının denetçinin yargısına göre uygun olmaması ve söz konusu durum ile ilgili yeterli açıklamanın bulunmaması durumunda denetçi şartlı görüş veya olumsuz görüşten uygun olanını vermektedir (BDS 570, p. 21). Bununla birlikte bir bütün olarak finansal tablolara ilişkin birden çok önemli belirsizliğin mevcut olduğu durumlarda görüş vermekten kaçınmayı da uygun görebilir (BDS 570, p.A32- 34). Finansal tablolardaki önemli belirsizliğe ilişkin yeterli açıklamanın yapılması durumunda denetçi, olumlu görüş verir ancak “İşletmenin sürekliliğiyle ilgili önemli belirsizlik var” başlığı altında ayrı bir bölüm açmalıdır (BDS 570, p.22).

Tüm çalışmalar tamamlandıktan sonra sıra denetim görüşünün bilgi kullanıcılarına iletilmesine gelir. Bu da denetim raporları aracılığıyla gerçekleştirilir. Denetim raporu, bağımsız denetim faaliyeti sonunda denetçinin mali tablolar hakkında vardığı görüşünü içerir (Bakır, 2005: 64).

Denetim sürecinin raporlama aşamasında ilk etapta denetim raporunun taslağı hazırlanır ve müşteri işletmenin gerekli yetkili kurullarına sunulur. Eğer onların bir itirazları veya ek açıklama veya düzeltme şeklinde teklifleri varsa, durum değerlendirilir ve gereği yapılır. Böylece denetim faaliyetleri tamamlanmış ve asıl rapor oluşturma aşamasına gelinmiştir. Asıl rapor denetim şirketinin yetkili kurullarında görüşüldükten sonra sorumlu denetçi tarafından imzalanır ve müşteri işletmeye sunulur (Haftacı, 2018: 56).

Bağımsız denetim raporunun işletmeyle ilgisi olan ve işletmenin mali tablolarındaki verileri dikkate alarak karar veren kişi ve kurumlar üzerinde yönlendirici etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla denetim raporunun mali tablo kullanıcılarının yanıltılmasını önleyecek şekilde, başka bir deyişle işletmenin içinde bulunduğu gerçek durumu yansıtacak şekilde düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır (Selimoğlu vd. , 2014: 163).

Denetim kuruluşları denetim risklerini en aza indirmek için müşteri kabulü ile başlayan ve denetim raporunun teslimi ile son bulan bağımsız denetim sürecinde

işletmenin daha iyi tanınması, işletme faaliyetlerinin detaylı analizi, işletme iç kontrol yapısının değeriendirilmesi ve hatta işletme risk yönetimi uygulamalarının değeriendirilmesini etkin bir şekilde yürütmesi gerekmektedir. Aksi durumda bağımsız denetim sürecinde yapılan hatalar, yürütülemeyen analizler ve eksik/yanlış risk değeriendirmeleri hatalı denetim rapor görüşü verilmesine neden olabilmektedir (Gökbayrak, 2020: 17).

İKİNCİ BÖLÜM

2. BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞLERİNE GENEL BAKIŞ

2.1 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU

Denetim süreci birçok faaliyetten oluşmaktadır. Denetçi, denetim süresince birçok kanıt ve bilgilere ulaşır ve birçok işlem süreci içeren karmaşık denetim faaliyetinin, ilgili taraflarca pratik kullanılabilirliği denetim raporu ile sağlanmaktadır (Mat, 2018: 19).

Rapor kelime anlamı olarak herhangi bir işte ya da konuda yapılan; *inceleme, araştırma sonucunu, düşünceleri veya tespit edilenleri bildiren yazı, yazanak* olarak ifade edilmekte, muhasebe açısından ise; parasal olayları farklı yönleriyle belirli bir sistem dahilinde ele alan bilgilerin özeti olarak tanımlanmaktadır (Sarısoy, 2018: 34).

Denetim sürecinin son aşaması raporlamadır. Denetim raporu ise denetçinin, yapmış olduğu çalışmaların kapsamını belirttiği ve denetlenen işletmenin finansal tabloları hakkında ulaşılmış olduğu kanaatini açıkladığı yazılı belgedir. Denetim raporu aracılığı ile üçüncü kişiler, denetçinin yapmış olduğu çalışmaların türü, kapsamı ve sonuçları hakkında bilgi sahibi olurlar (Kepekçi, 2004: 231).

Bağımsız Denetim Yönetmeliğinin 10.maddesinde ise denetim raporu tanımlanmıştır. Bu madde hükmüne göre denetim raporu, *“denetim kanıtlarının Türkiye Denetim Standartları çerçevesinde değerlendirilmesi sonucunda, belirlenen güvence seviyesine uygun şekilde oluşturulan denetçi görüşünün ve varsa dikkat çekilmek istenen diğer hususların kullanıcıların istifadesine sunulması amacıyla Kurum düzenlemelerine uygun olarak hazırlanan ve imzalayan denetim kuruluşu veya denetçi tarafından sorumluluğu üstlenilen belgedir.”* (Bağımsız Denetim Yönetmeliği, md.10).

Denetim sürecinde işletmelerin beyanları, önceden belirlenen ölçütler dahilinde, belirli niteliklere sahip, tecrübeli bir denetçi önderliğindeki ekip tarafından incelenmekte ve finansal tabloların finansal raporlama çerçevesine uygunluğu ile ilgili bir görüş oluşturulmaktadır. Denetçi, bir bütün olarak finansal tabloların hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlık içerip içermediğine ilişkin makul güvence elde etmiş olup olmadığı konusunda bir sonuca ulaşmaktadır (BDS 700, md.11). Bu sonuca varırken denetçi,

“yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilip edilmediğini ve düzeltilmemiş yanlışlıkların tek başına veya toplu olarak önemli olup olmadığını” dikkate alır (BDS 700, md.11).

Denetim görüşü ve şekil esasları denetim standartları tarafından belirlenen bir format dahilinde kamuoyuna açıklanmaktadır. Finansal tablolarla ilişkin görüş oluşturmak ve denetçi raporundaki görüş türleri ile ilgili Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu “BDS 700 Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama Standardı” ve “BDS 705 Bağımsız Denetçi Raporunda Olumlu Görüş Dışında Bir Görüş Verilmesi Standardı” yayınlamıştır (Bağımsız Denetim Standart 700).

2.2 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORUNUN ÖNEMİ

Denetim faaliyetinin önemi, bir yönüyle denetim raporunun önemini de ortaya koymaktadır. Özellikle yatırımcılar ve karar alıcılar açısından önem taşıyan denetim faaliyetinden, bu kesimler denetim raporu vasıtasıyla faydalanırlar. Denetim raporu belirli bölümlerden oluşmakta ve nihayetinde işletmenin finansal durumunu mali tablolarında ne derece doğru yansıtıp yansıtmadığı hakkında bir görüş bildirmektedir. (Ittonen, 2010: 48).

Denetçi, müşteri işletmesinin finansal tablolarının hazırlanmasında kendi bilgi ve tecrübesini kullanarak yardımcı olursa veya gözden geçirirse, bu çalışmasının sonunda hazırlamış olduğu rapor kesinlikle denetim raporu olarak kabul edilemez. Denetim raporu sadece denetim çalışmasının sonunda düzenlenmelidir. Denetim raporu, denetlenen işletmenin mali durumunun, nakit akışının ve faaliyet sonuçlarının finansal tablolarda gösterilmesinin, genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygunluğunun denetimine ilişkindir. Genellikle, denetimin sonunda düzenlenen raporla kullanıcılar yeni bir bilgi elde etmemektedirler; fakat, elde edilen işletme ilgili ilgili muhasebe ve finansal bilgilerinin doğruluk ve güvenilirlik derecesi denetim raporuyla daha da artmaktadır. Denetçinin görüşü bulunmadığı takdirde, finansal tablo kullanıcılarının alacağı kararlarda yanılma riski fazla olacaktır, denetim raporunun hazırlanıp sunulmasıyla bu risk en aza indirgenmiş olacaktır (Kepekçi, 2004: 231).

Gerçeği yansıtmayan ya da yeterli bilgi içermeyen bir denetim raporundan hareketle alınan kararların muhtemel etkisi raporun önemine işaret etmektedir. Bunun yanında finansal raporlara göre daha az teknik içeriği bulunan denetim raporunun anlaşılması da daha kolaydır (Bozkurt, 2000: 365).

2.4 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞÜNE ETKİ EDEN NEDENLER

Bağımsız denetim raporu ile denetçinin belirmiş olduğu görüş birçok bilgi kullanıcısını dolaylı veya doğrudan etkileyebilmektedir (Gönen ve Yıldırım,2019: 1093). Sermaye piyasalarını düzenleyen kurumlar yatırımcıların hak ve menfaatlerini korumak adına kamuyu aydınlatmalı ve böylece yatırım kararlarının sağlıklı olarak alınmasını sağlamalıdır. Yatırımcılar bağımsız denetim sonuçlarına göre işletmeler hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bağımsız denetim raporlarında belirtilen görüşler ile yatırım kararları almakta, şirket birleşmeleri veya satın almalar gerçekleşmektedir (Duman, 2011: 98-103).

Bağımsız denetim özellikle yatırımcılar için büyük önem arz etmektedir. Bağımsız denetim görüşlerine karşı yaşanabilecek en ufak bir şüphe, güvensizlik veya dikkatsizlik sonucu yanlış hazırlanmış bir rapor yatırımcılarının kararlarını doğrudan etkileyecektir. Gerek yurtiçinden gerekse yurtdışından işletmelere yatırım yapan yatırımcılar böyle bir süreçte büyük kayıplar yaşayacak olup bu kayıplar mevcut ekonomik hayatı, piyasaların genel dengesini ve hatta kamuyu bile etkileyebilecek boyutta olabilmektedir. Bu risklerden mümkün olduğu ölçüde kaçınabilmek adına bağımsız denetim sürecinin en iyi şekilde yürütülmesi ve raporun gerçeğe en uygun sonucu bildirmesi büyük önem arz etmektedir (Gönen ve Yıldırım, 2019: 1093).

2.4.1 İşletme İçi Nedenler

İşletmeler yıl içerisinde birçok finansal işlem gerçekleştirmekte ve bu işlemlerin sonucunda ise mâlî tablolarını oluşturmaktadırlar. Şirketlerinin bir takvim yılı içinde gerçekleştirmiş olduğu ekonomik olayların kayıt altına alınması ve raporlanması, muhasebe sürecinin etkin uygulanması ve mali tablolar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Sağım ve Gül Reis, 2020: 650).

İşletmeler için en önemli muhasebe kavramlarından biri işletmenin sürekliliği kavramıdır. İşletmelerin ekonomik hayatlarına devam edebilmeleri hayati önem taşımakla birlikte bunu yapabilmelerinin en iyi yolu kârlı ve etkin bir çalışma hayatıdır. Kârlılık oranlarının yüksek olduğu işletmeler daha uzun süre ayakta kalmakta iken kârlılık oranı düşük veya zarar eden işletmeler ekonomik hayatlarında çeşitli sıkıntılar yaşamakta ve hatta ekonomik hayatlarına son verme durumu ile karşı karşıya kalabilmektedirler (Usul, 2013: 184-185).

Bağımsız denetim sürecinde karşılaşılan en önemli sorunlardan birisini hile oluşturmaktadır. Hile daha çok işletme içi nedenlerde karşımıza çıkan bir kavram olmakla birlikte sonuçları itibariyle birçok alanı etkilemektedir. İşletmelerde yapılan hileler öncelikle muhasebe ve denetim alanında çalışan uzmanların güvenilirliğini zedelemektedir. İşletme de ortaya çıkan hilelerin neden olabileceği bir diğer sorun ise açılacak herhangi bir dava ve tazminat sonucu ciddi maddi kayıplara neden olmasıdır (Gökçen ve Tipi, 2019: 146).

Şirket birleşmeleri, devir veya yeni sektörlere yatırım kararı işletmeler için önem arz etmektedir. Riskin fazla olduğu bu gibi durumlarda işletmeler güçlü bir mâli duruma sahip olmak istemektedirler. Mâli tablolarının güçlü olması, şirketlerin alacakları risklere karşı hazırlıklı olduklarını ve büyüme potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir (Güredin, 2007: 25). Bir diğer işletme içi önemli neden ise bağımsız denetim firması ile yapılan anlaşmada yer alan denetim ücretidir. Denetim sözleşmeleri, denetim firmaları ve işletmelerin yetkili kişileri arasında yapılabilmektedir. Bu durumda denetimi yapılacak olan şirket denetim ücretini ödemekle yükümlüdür. Şirketler kendi istekleri veya zorunlu oldukları için denetim hizmeti almakta olup bu hizmeti alacakları denetçiler veya denetim şirketleri ile ücret konusunda bir nevi işçi işveren durumunda bulunmaktadırlar (Kesen, 2019: 47).

Denetçiler tüm çalışmaları boyunca bağımsızdır ve tüm denetim çalışması tamamen bağımsız olarak gerçekleştirilmektedir. Bağımsızlık denetim de en önemli husustur ama ücret konusu, şirketlerin denetim firmaları olarak müşteri tarafında yer almaları gibi nedenler bağımsız denetim raporundaki görüşe etki edebilmektedir. Bunun en önemli örnekleri yakın tarihlerde yaşanmış olan ve sonuçları itibariyle gerek bulundukları ülkeleri gerekse tüm dünyayı etkilemiş olan denetim skandallarıdır. Bu skandallar incelendiğinde bazı denetim firmalarının ya da denetçilerin işletmelerin yönetim kadrosu ile gayri resmi ekonomik ilişkiler içinde olmaları ve daha fazla maddi kazanç elde edebilmek için şirketlerin mevcut mâli durumlarını olduğundan çok daha iyi gösterdiği anlaşılmaktadır (Çetin, 2019: 19-20).

2.4.2 İşletme Dışı Nedenler

Bağımsız denetim sonuçları itibariyle işletme içine olduğu kadar ekonomi hayatının içinde yer alan kişilere ve farklı işletmelere de fayda sağlamaktadır. Ekonomik

kuruluşların kendilerine ait kişilikleri olsa bile oluşturdıkları topluluk ile sürekli ilişki içerisinde bulunurlar. Ticari hayatın gereği bir işletme satıcı konumunda iken bir diğer işletme alıcı konumunda yer almaktadır. Bu şekilde bakıldığında ekonomik hayatı oluşturan işletmeler bir zincir misali birbirlerine bağlı olmakla birlikte bu zincirdeki en ufak bir aksaklık bazen birçok ticari oluşumu etkilemektedir (Sakin, 2018: 2456). Böyle bir ortamda yaşanılacak politik, sosyal ve ekonomik olaylar birden fazla işletmeyi etkisi altında bırakıp sonuçları itibariyle daha geniş bir alanı kapsayacak ve birçok kişinin etkilenmesine neden olabilecektir (Gürbüz, 1995: 26).

Bağımsız denetim uygulamalarında yaşanılacak her türlü hata, hile veya skandallar sadece ilgili şirketi değil bu şirket ile bağlantılı olan diğer şirketleri de etkilemektedir (Doğan ve Kayakıran, 2017: 169). İşletmeler için yatırımcılar çok önemli olmakla birlikte yatırımcılar içinde bağımsız denetim raporları önem taşımaktadır. Yatırımcılar bağımsız denetim raporlarına göre yatırım kararlarını vermektedirler ancak her ne kadar bağımsız denetim raporlarına göre şirketler yatırım için ideal şartları taşıyor olsalar bile bazı durumlarda yatırım risk taşıyabilmektedir. Bu risk işletmelerden kaynaklı değil ancak işletmenin yer aldığı ekonomik, sosyal, demografik ve kültürel çevreden kaynaklı olabilir (Sağım ve Gül Reis, 2020: 650).

Globalleşmenin etkisi ile günümüzde özellikle ticaret alanında sınırlar ortadan kalkmış ve dünya küresel bir hal almıştır. Önceden temini imkânsız olan ekonomik ürünler artık dünyanın hemen hemen her yerinden her an temin edilebilmektedir (Bahtiyar Sarı vd., 2019: 241-243). Bu durumun istisnaları da mevcuttur. İçinde yer alınan ortamda savaş durumu, salgın hastalıklar veya doğal afetler nedeni ile yaşanan ulaşım güçlükleri maalesef ekonomik hayatı da işletmelerin elinde olmasa dahi etkileyebilmektedir (Altun, 2018: 8).

İşletmeler için bağımsız denetimin raporunu etkileyen nedenlerden biri de kredi kolaylığıdır. Kredi ihtiyacında olan şirketler kredi imkânları için mevcut durumlarını olduğundan daha iyi göstermek isteyebilirler. Bu durum bağımsız denetim raporlarında ki bilgiler ile gerçek durumları arasında farklar oluşturabilir. Kredi sağlayan kurumlar nedeni ile bağımsız denetim raporunda görüş farklılığı olabilmektedir. Burada bağımsız denetçinin mesleki bilgi ve yüksek etik anlayışı önem kazanmaktadır (Bağatır, 2019: 129-130).

2.5 BAĞIMSIZ DENETÇİNİN GÖRÜŞÜNÜ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Denetçilik mesleğinin ayırt edici özelliklerinden biri, kamu yararına hareket etme sorumluluğunu kabul etmesidir. Dolayısıyla, bir denetçinin sorumluluğu yalnızca müşterisinin ihtiyaçlarını karşılamak değildir. Denetçi, kamu yararı doğrultusunda hareket ederken Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar'ı gözetir ve bu kurallara uygunluk sağlar. KGK, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan yönetmeliğe göre bağımsız denetçilerin uyması gereken beş temel ilke aşağıdaki gibidir (KGK: s.4-5):

- ✓ *Dürüstlük*
- ✓ *Tarafsızlık*
- ✓ *Mesleki Yeterlilik ve Özen*
- ✓ *Sır Saklama (Gizlilik)*
- ✓ *Mesleğe Uygun Davranış*

2.5.1 Yasal Düzenlemeler

İşletmeler faaliyette bulundukları sektör, ekonomik çevre, politik çevre ve küresel yasal düzenlemelere uymak mecburiyetindedirler. Bu düzenlenmelere uyum sağlama, gerekli prosedürleri yerine getirme bazı durumlarda gerçekleşmemektedir. Yüksek maliyetler, konu ile ilgili kalifiye personel eksikliği gibi nedenler ile ilgili yasal durumlara uyumsuzluk yaşanabilmektedir.

Bağımsız denetçiler yapmış oldukları işlemler ile ilgili gerekli mevzuatlara ve kanunlara uymak zorunda bulunmaktadırlar. Mevcut yasal düzenlemeleri ve mevzuatın güncel halini takip edemeyen denetçiler çalışma alanlarında sorunlar ile karşılaşmakta ve bu durum bağımsız denetim sürecini olumsuz etkilemektedir. (Bozkurt Yazar, 2017: 24-25).

2.5.2 Mesleki Bilgi ve Tecrübe

Bağımsız denetçiler denetim yapacakları şirketleri önceden araştırmalı, bulundukları sektörler hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Bunun yanı sıra bağımsız denetçilerin alanlarında uzman kişiler olması gerekmektedir (Kepekçi, 2004: 40).

Mesleklerini icra ederken bilgi olarak donanımlı, tecrübe sahibi kişiler işletmelerde ki önemli hususları daha rahat tespit edebilmekte olup bu sayede işletmelerde ki hatalı veya hileli işlemleri daha iyi görebilmektedirler. Mesleki bilgi ve tecrübe yönünden donanımlı olmayan denetçiler maalesef yapılan denetim de riskli alanların tespitinde sorunlar yaşayacak ve tespit edilemeyen önemli konular ile ilgili denetim raporlarında yanlış yönlendirme yapabileceklerdir. Bu riski minimum seviye de tutabilmek için denetim firmaları denetim ekiplerinde mutlaka sorumlu baş denetçi veya kıdemli denetçi bulundurmaktadırlar (Usul, 2013: 46-47).

2.5.3 İşletmeden Kaynaklanan Faktörler

İşletmeler denetim süresi boyunca denetim şirketine ve denetçilere gerekli imkânları sağlamakla sorumludurlar. Bu süreçte personel desteği sağlamalı, istenilen belgeleri paylaşmalı ve denetim çalışmalarına yardımcı olmalıdırlar (Selimoğlu vd., 2014: 166). Bu desteğin denetçi için sağlanamadığı kuruluşlarda denetçiler gerekli olan bilgi ve belgelere ulaşamayacak ve bu durumda yapılan denetim sağlıklı olmayacaktır. Bu durum denetçilerin denetim raporunu doğrudan etkilemekte ve böyle bir durumda denetçiler mevcut işletme için görüş bildirmekten kaçınacaklardır (Yılmaz, 2017: 20).

2.6 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞÜNÜN OLUŞTURULMASI

700 No.lu Bağımsız Denetim Standardında açıklandığı üzere; denetçi, finansal tabloların tüm önemli yönleriyle geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığına ilişkin bir görüş oluşturur (BDS 700, Md. 10). Söz konusu standarda göre; denetçi, denetim görüşünü oluştururken bir bütün olarak finansal tabloların hata ve hileye yönelik önemli yanlışlık içerip içermediğine dair güvence olup olmadığını konusunda bir sonuca varır. Varılan bu sonuç ile denetçinin, yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edip etmediğine ilişkin bir sonuca ulaşmış olur. Aynı zamanda denetçinin, düzeltilmemiş yanlışlıkların tek başına veya toplu olarak önemli olup olmadığına dair bir sonuç elde edilmektedir. Denetçi finansal tabloların, tüm önemli yönleriyle geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını değerlendirir. Bu değerlendirme yönetimin yargılarındaki tarafsızlığı ve işletmenin muhasebe politikalarının nitel yönlerini içermektedir (BDS 700, Md. 11-12).

Bağımsız denetçi, geçerli finansal raporlama çerçevesinin hükümlerini aşağıdaki şekilde değerlendirmektedir (BDS 700, Md. 13):

- ✓ Belirlenen ve uygulanan muhasebe politikalarının finansal tablolarda yeterli şekilde açıklanıp açıklanmadığını,
- ✓ Belirlenen ve uygulanan muhasebe politikalarının uygunluğu ile bu politikaların geçerli finansal raporlama çerçevesiyle olan tutarlılığını,
- ✓ Yönetimin yapmış olduğu muhasebe tahminlerinin makul olup olmadığını,
- ✓ Finansal tablolarla sunulan bilgilerin ihtiyaca olan uygunluğu, bilgilerin güvenilirliği, karşılaştırılabilir ve açıklanabilir olup olmadığı,
- ✓ Hedef kullanıcıların finansal tablolarda yer alan bilgilerin önemini ve etkisini anlamalarını sağlayacak şekilde yeterli açıklamaların yapıp yapılmadığını,
- ✓ Her bir finansal tablonun başlığı dahil olmak üzere, finansal tablolarda bulunan terminolojinin uygun olup olmadığını değerlendirir.

Yukarıdaki hükümlerden de anlaşılacağı gibi denetçi görüşünü oluştururken, geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak bir takım değerlendirmeler yaparak görüşünü ortaya koymaktadır.

Güredin'e göre ; SPK bağımsız denetim raporunda finansal tabloların gerçeğe uygun şekilde sunumunu sağlamak üzere iç kontrolün uygun olarak planlanması, uygulamaya geçirilmesi ve yürütülmesi sorumluluğunun işletme yönetimine ait olduğunu vurgulamaktadır. Denetim raporunda bağımsız denetçinin sorumlulukları, finansal tablolarda hata, hile ve usulsüzlükten doğabilecek önemli yanlışlıklara yönelik risklerin değerlendirilmesinde iç kontrol sisteminin dikkate alındığı belirtilmektedir. Buradaki amaç iç kontrol sistemi hakkında görüş bildirmek değildir. Asıl amaç denetim tekniklerini tasarlamak için finansal tablolar ile iç kontrol sistemi arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Ancak iç kontrolün etkinliğine ilişkin görüş bildirme sorumluluğu doğarsa, raporda bağımsız denetimin iç kontrolün etkinliğini kapsamadığına dair paragrafa yer verilmeyeceği ifade edilmektedir (Güredin, 2007: 72).

Denetçi, denetim faaliyetlerinin tamamlandığı ve elde edilen sonuçlar ile denetim görüşünün oluşturulduğu denetim sürecinin son safhasında; yapmış olduğu denetim çalışmalarını gözden geçirir, toplamış olduğu yeterli ve uygun denetim kanıtlarını değerlendirir. Tüm değerlendirmeler sonucunda ise finansal tablolar hakkında görüşünü oluşturur (Sağım, 2018: 16).

2.7 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORUNUN İÇERİĞİ

Denetim raporu çeşitli bölümlerden oluşmaktadır. Söz konusu bölümler genellikle denetim standartları ile belirlenmekte ve ihtiyaçlar dikkate alınarak düzenlenmektedir. Denetim raporunun bölümleri, denetimin türüne, kapsamına, görüş türüne, işletmenin özelliklerine ve yasal düzenlemelere göre farklılık gösterebilmektedir. Bunun yanında bilgilerin uzun bir biçimde ele alındığı detaylı denetim raporları ve bilgilerin özet bir biçimde sunulduğu raporlar da söz konusudur. Uygulamada sıklıkla özet şeklindeki denetim raporu kullanılmaktadır. Genişletilip daraltılması mümkün olmakla birlikte denetim raporunun bileşenleri denetim standartlarına göre aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır (BDS 700):

- ✓ *“Başlık*
- ✓ *Muhatap*
- ✓ *Denetçi Görüşü*
- ✓ *Görüşün Dayanağı*
- ✓ *İşletmenin Sürekliliği*
- ✓ *Kilit Denetim Konuları*
- ✓ *Yönetimin Finansal Tablolara İlişkin Sorumlulukları*
- ✓ *Denetçinin Finansal Tabloların Denetimine İlişkin Sorumlulukları*
- ✓ *Diğer Raporlama Sorumlulukları*
- ✓ *Sorumlu Denetçinin Adı*
- ✓ *Denetçinin İmzası*
- ✓ *Denetçinin Adresi*
- ✓ *Denetçi Raporu Tarihi”.*

BDS 700, mevzuatça başka bölümlerin eklenmesine imkân tanımakla birlikte bu bölümlerden asgari olarak yer alması gerekenlere yer vermiştir. Bunların dışında “Dikkat Çekilen Hususlar” ve “Diğer Hususlar” bölümleri de gerektiğinde denetim raporunda kullanılan bölümlerdendir (BDS 706).

2.7.1 Başlık

Bağımsız denetim raporunun, bir bağımsız denetim kuruluştan tarafından hazırlandığını gösteren açık bir başlık taşıması zorunludur. Bu başlık, bağımsız denetçi bağımsızlığına ilişkin etik ilke ve kurallara uyulduğuna ve raporun diğer kişiler tarafından hazırlanan raporlardan farklı bir nitelik taşıdığını gösterir (Bayğar Yavuz, 2019: 100).

2.7.2 Muhatap

Bağımsız denetim raporunun sözleşmede belirtilen muhataba hitaben düzenlenmesi gereklidir. Bu kapsamda bağımsız denetim raporu; işletmenin genel kuruluna, işletme yönetimine veya yönetimden sorumlu kişilere hitaben düzenlenebilir (Gürbüz, 1995: 229).

2.7.3 Denetçi Görüşü

Denetçi raporun bu bölümünde denetçi görüşünü açıklar (BDS 700, prg. 23). Denetçi bu bölümde ilaveten aşağıdaki bilgilere de yer verir (BDS 700, prg. 24):

- a. Müşteri işletme belirtilir.
- b. Finansal tabloların denetlendiği ifade edilir.
- c. Finansal tablolarda yer alan her bir tablo ayrı başlıklar altında açıklanır.
- d. Dipnotlara atıf yapılır.
- e. Finansal tabloların tarihleri ya da dönemleri belirtilir.

Bağımsız denetçi, finansal raporlama standartları çerçevesinde, finansal tabloların tüm önemli yönleriyle gerçeği doğru ve dürüst bir şekilde yansıttığına veya dürüstçe sunulduğuna kanaat getirdiğinde olumlu görüş ifade eder. Kanun ve diğer düzenlemelerin bağımsız denetçiye ilave açıklama yapma sorumluluğu getirdiği durumlarda, bağımsız denetçi görüş paragrafından sonra gelmek üzere söz konusu hususlardaki açıklamalara ayrı bir paragrafta yer verir (Güredin, 1994: 47-48).

2.7.4 Görüşün Dayanağı

Görüş bölümünün sonrasında ise “Görüşün Dayanağı” adlı bölüm gelir. Denetçi bu bölümde (BDS 700, prg. 28):

- a. Denetim faaliyetinin denetim standartlarına aykırılık arz etmeden icra edildiği denetçi tarafından ifade edilir.

- b. Denetçinin ilgili BDS'lerin içerdiği sorumluluklarının belirtildiği kısma atıf yapılır.
- c. Denetçi etik hükümler kapsamında müşteri işletmeyle bağımsızlığını zedeleyecek bağının ya da münasebetinin olmadığını belirterek etik hükümlere atıf yapar.
- d. Denetim esnasında ulaşılan kanıtların denetim görüşüne dayanak oluşturacak adet ve özellikte olup olmadığına dair kanısını paylaşır.

2.7.5 İşletmenin Sürekliliği

Önemli bir belirsizliğin bulunması durumunda, denetçi raporunda “İşletmenin Sürekliliği İle İlgili Önemli Belirsizlik” başlığı ile açıklanması gerekmektedir.

Gerekli hâllerde denetçi, BDS 570 'e uygun olarak raporlama yapar (BDS 700, prg. 29). Denetçi, finansal tabloların hazırlanmasında yönetimin işletmenin sürekliliği esasını kullanmasının uygunluğu hakkında elde edilen denetim kanıtlarının yeterli ve uygun olup olmadığını değerlendirir ve yönetimin bu esası kullanmasının uygunluğuna ilişkin bir sonuca varır (BDS 570, prg. 17).

Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak denetçi, muhakemesine göre, işletmenin sürekliliğini devam ettirme kabiliyetine ilişkin -tek başına veya toplu olarak- ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlarla ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olup olmadığı hakkında bir sonuca varır (BDS 570, prg. 18).

2.7.6 Kilit Denetim Konuları

BDS-701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesi, yeni uygulamaya konulan bir standarttır. Kilit denetim konuları, “*Denetçinin mesleki muhakemesine göre, cari döneme ait finansal tabloların denetiminde en çok önem arz eden konulardır.*” Kilit denetim konuları açıklanırken, standart ifadelerden mümkün olduğu kadar uzak durulması gerekmektedir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca yapılan bağımsız denetimlerde denetçi, denetime tabi tüm şirketlerin finansal tablolarının denetiminde, kilit denetim konularını raporunda BDS 701'e uygun olarak bildirir.

Mevzuatla zorunlu kılınması veya raporunda kilit denetim konularının bildirilmesine karar vermesi durumunda denetçi, diğer denetimlerde de bu bildirimi BDS 701'e uygun olarak yapar (BDS 700, prg. 30,31).

BDS-701’de ifade edildiği üzere kilit denetim konuları, üst yönetimden sorumlu olanlara bildirilen konular arasından seçilmektedir. Denetçi, öncelikle üst yönetimden sorumlu olanlara bildirilen konular arasından, denetimin yürütülmesi sırasında azami düzeyde dikkat etmesini gerektiren konuları belirler. Ardından belirlenen bu konular içinden, denetimde en çok önem arz edenlerin seçilmesiyle, kilit denetim konuları belirlenmiş olur üst yönetimden sorumlu olanlara bildirilen konular arasından, denetimin yürütülmesi sırasında azami düzeyde dikkat etmesini gerektiren konuların belirlenmesinde, göz önünde bulundurması gereken konular standartta şu şekilde ifade edilmiştir (BDS 701, prg 9-10):

- ✓ Önemli yanlışlık riski daha yüksek olarak değerlendirilen veya ciddi riskli olduğu belirlenen alanlar,
- ✓ Yüksek belirsizliğe sahip olduğu belirlenen muhasebe tahminleri dâhil, yönetimin önemli yargılarını içeren finansal tablo alanlarına ilişkin önemli denetçi yargıları,
- ✓ Dönem içinde gerçekleşen önemli olay veya işlemlerin denetime olan etkileridir.

Bu konular dikkate alınarak denetçi, hangilerinin cari döneme ait finansal tabloların denetiminde en çok önem arz ettiğini belirler ve bunlar kilit denetim konularını oluşturur.

2.7.7 İşletme Yönetiminin Finansal Tablolara İlişkin Sorumluluğu

Bağımsız denetim raporunda, finansal tabloların finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanması ve dürüst bir şekilde sunumuna ilişkin işletme yönetiminin sorumluluğu açıklanır. Başka bir ifadeyle; finansal tablolar işletme yönetimini temsil eder. İşletme yönetimi, finansal tabloların finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanarak dürüst bir biçimde sunulmasından sorumludur. Bu sorumluluk, finansal raporlama standartları çerçevesinde hazırlanan raporlarda, finansal tabloların finansal durum ve performans ile işletmenin nakit akımlarının gerçeği yansıtacak şekilde sunumunu kapsar. İşletme yönetimi bu sorumluluğu yerine getirirken her türlü hata ve hileli işlemleri önleyecek veya tespit ederek düzeltecek bir iç kontrol sisteminin tasarlanarak uygulanmasından da sorumludur (Selimoğlu vd. , 2014: 171-172).

2.7.8 Denetçinin Finansal Tabloların Denetimine İlişkin Sorumlulukları

Bağımsız denetim raporunda, finansal tabloların hazırlanması ve dürüst bir şekilde sunumundan işletme yönetiminin sorumlu olduğu hususu yanında bağımsız denetçinin

sorumluluğunun, açıkladığı görüşle ilgili olduğu belirtilir. Bağımsız denetim raporunda bağımsız denetimin bağımsız denetim standartlarına uygun bir şekilde yapıldığı hususu yer alır. Bu standartlar uyarınca bağımsız denetçinin etik koşullara uyduğu, bağımsız denetim çalışmasını yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtı elde etmek üzere planlayarak gerçekleştirdiği, bu çerçevede finansal tabloların önemli yanlışlık içerip içermediği hususlarına da bağımsız denetim raporunda yer verilir (Kiriktir, 2020: 49-50).

Bağımsız denetim standartlarına yapılan referanslar, finansal tablo kullanıcılarına bağımsız denetimin bu standartlara uygun olarak gerçekleştirildiği hususunda bilgi verir. Bağımsız denetçi bağımsız denetim standartlarına uymadığında, bağımsız denetim raporunda bu standartların tümüne uyulduğu ifadesine yer vermez (Bayğar Yavuz, 2019: 102).

Bağımsız denetim raporu, aşağıda yer alan bilgileri vermek suretiyle bağımsız denetim çalışmasını tanımlar (BDS, 700) :

- ✓ Bağımsız denetimde finansal tablolardaki tutarlar ve kamuya açıklanan bilgilere ilişkin bağımsız denetim kanıtı elde etmek üzere, bağımsız denetçi tarafından mesleki kanaati kullanılmak suretiyle seçilerek uygulanan bağımsız denetim teknikleridir. Bu tür risk değerlendirmelerinde bağımsız denetçi işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliği üzerine görüş vermek için değil, kendi bağımsız denetim tekniklerini koşullara uygun olarak tasarlamak amacıyla, işletmenin hazırladığı ve sunduğu finansal tablolar ile iç kontrol sisteminin etkinliği konusunda da görüş bildirme sorumluluğu olduğu durumlarda, bağımsız denetim görüşünde, bağımsız denetimin iç kontrolün etkinliğini kapsamadığına ilişkin paragrafa yer verilmez,
- ✓ Bağımsız denetimde finansal tabloların genel sunumu kadar, işletme yönetimi tarafından uygun muhasebe politikalarının ve kabul edilebilir muhasebe tahminlerinin uygunluğunun değerlendirildiği,
- ✓ Bağımsız denetim raporunda görüşe temel oluşturan bağımsız denetim kanıtlarının yeterli ve uygun olduğu hususu da belirtilir.

2.7.9 Diğer Raporlama Sorumlulukları

Denetçi finansal tablolara dair BDS'ler uyarınca raporlama ile alakalı sorumluluklarına ilaveten denetim raporlarında diğer raporlama sorumluluklarını da ifade edecekse bu

sorumlulukları ayrı bir kısımda, uygun bir başlık altında yer verir. Fakat diğer sorumluluklar BDS'ler uyarınca mecburi tutulan raporlama sorumluluklarıyla aynı konuları içermesi halinde ise denetçi, bu konuları açıkladığı kısımda diğer raporlama sorumluluklarını da açıklayabilir (BDS 700, prg. 43).

Lakin böyle bir halin oluşması durumunda denetçi bu iki hususu birbirinden fark yaratabilecek şekilde ayırıp öyle sunması gerekmektedir (BDS 700, prg. 44).

2.7.10 Sorumlu Denetçinin Adı

Borsada işleme tabi tutulan işletmelerin denetimine dair denetçi raporunda denetçinin ismi de olmalıdır. Fakat sorumlu denetçinin isminin geçmesi, denetçinin şahsi güvenliğini tehdit eder noktadaysa bu isim raporda gizlenebilir. Bu gibi hallerde denetçi bu konuyu üst yönetimle görüşür ve şahsi güvenliğini tehdit oluşturan durumun ciddiyeti mevzuunda üst yönetimi bilgilendirir (BDS 700, prg. 46).

2.7.11 Bağımsız Denetçinin İmzası

Bağımsız denetim raporu, bağımsız denetim kuruluşu ve bağımsız denetçi adına sorumlu denetçi tarafından imzalanır (Çalgan vd., 2008: 99). SPK'nın tebliğine göre denetim raporunun sonunda denetleme kuruluşu ünvanının, kuruluşu temsile yetkili olan ve denetim sözleşmesinde gösterilen sorumlu ortak başdenetçi veya başdenetçilerin ad ve imzalarının, raporun düzenleme tarihi ve düzenleme yerinin bulunması zorunludur (Gürbüz, 1995: 231).

2.7.12 Bağımsız Denetim Raporunun Tarih ve Adresi

Bağımsız denetçi, rapor tarihi olarak, finansal tablolar hakkında görüş oluşturmak için yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtının toplandığı tarihten önceki bir tarihi belirleyemez. Bağımsız denetim kanıtlarının toplanması, finansal tabloların hazırlanması ve işletme yönetimi tarafından bu finansal tablolar ile ilgili sorumluluğun üstlenildiğinin beyan edilmesini de içerir. Rapor tarihi, bağımsız denetçinin bu tarihe kadar olan olay ve işlemlerin finansal tablolar ve bağımsız denetçi görüşüne olan etkilerini değerlendirdiğini finansal tablo kullanıcılarına gösterir (Güredin, 1994: 48-49). Bağımsız denetim raporunun son kısmında bağımsız denetimi gerçekleştiren kuruluşun adı ve adresi yer almaktadır (Selimoğlu vd., 2014: 174).

2.8 BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞ TÜRLERİ

BDS 700'e göre; denetçi, finansal tabloların, tüm önemli yönleriyle geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlandığı sonucuna vardığında olumlu görüş vermesi gerekmektedir. Denetçi elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak bir bütün olarak finansal tabloların önemli yanlışlık içerdiği sonucuna varırsa veya önemli yanlışlık içermediği sonucuna varmak için yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edemezse BDS 705 uyarınca denetim raporunda olumlu görüş dışında bir görüş vermektedir (BDS 700, Md. 16-17).

2.8.1 Olumlu Görüş

BDS 700'e göre; denetçi, finansal tabloların, tüm önemli yönleriyle gerçeği doğru ve dürüst bir şekilde yansıttığına ve geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlandığını sonucuna varırsa olumlu görüş vermektedir (BDS 700, Md. 16).

Aşağıdaki koşulların bulunması halinde denetçi olumlu denetim raporu düzenler (Güredin, 2007, s. 65-66):

- ✓ Bilanço, gelir tablosu, dağıtılmamış kârlar tablosu ve nakit akım tablosu finansal tablolar grubuna eklenip yayınlanmıştır.
- ✓ Denetim sözleşmesi tüm önemli yönleriyle üç genel standarda uygun hazırlanmıştır.
- ✓ Denetim çalışması üç çalışma sahası standardına uygun olarak yapılmış ve denetçi yeterli düzeyde denetim kanıtı elde etmiştir.
- ✓ Finansal tablolar genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun biçimde hazırlanıp sunulmuştur. Finansal tablolarda yapılması gereken açıklamalar dipnot veya başka biçimlerde uygun olarak sunulmuştur.
- ✓ Açıklama paragrafı eklenmesini veya raporun metninde bir değişikliğe gidilmesini gerektiren haller mevcut değildir.

Bağımsız denetim raporunda olumlu görüş verilebilmesi için bazı şartların gerçekleşmesi gerekmektedir; denetim süresi boyunca genel standartlara ve çalışma alanı standartlarına uygun hareket edilmiş olmalı, incelenen finansal tablolar Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne (GKGMİ) uygun olarak hazırlanmış olmalı, finansal

tablolardaki bilgiler kullanıcıların anlayabileceği düzeyde anlaşılır ve açık olmalı, işletmenin finansal tablolarını etkileyecek belirsizlikler olmamalı, denetçi denetim çalışmalarını yürütürken ve denetim kanıtlarını toplarken herhangi bir kısıtlama ile karşılaşılmalıdır (Kepekçi, 2004: 233-234).

Denetçi, bazı durumlarda, olumlu denetim görüşünü etkilemeyen, ancak önemi nedeniyle finansal tablo kullanıcılarının dikkatine sunulması gerekli olabilecek hususların varlığını tespit etmesi halinde, tespit ettiği bu bilgiyi denetim raporunda açıklayıcı paragraf olarak görüş bölümünün altına eklemesi gerekir. Denetim görüşüne yapılan bu ek, raporun diğer bölümlerinin metninde bir değişiklik oluşturmaz. Bazı durumlarda ise ayrı bir açıklayıcı paragraf yerine raporun giriş, kapsam ve bölümlerinin metninde değişiklik yapılabilir. Olumlu denetim raporunda açıklama paragrafı eklenmesini veya raporun metninde değişiklik yapılmasını gerektirecek başlıca nedenler şöyle sıralanmaktadır (Güredin, 2014, s. 73-74).

- ✓ Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin uygulanmasında tutarlılık ilkesine yönelik aykırılık,
- ✓ İşletmenin sürekliliğine yönelik önemli şüphe olması,
- ✓ Denetçini bir muhasebe ilkesinden sapmayı gerektirecek hususların varlığını kabul etmesi,
- ✓ Bir olayın vurgulanması,
- ✓ Başka denetçilerin hazırladıkları raporların olması şeklindedir.

2.8.2 Olumlu Görüş Dışındaki Görüş Türleri

Denetimin kapsamının sınırlandırılmış olması, GKGMİ’nde sapmalar olması ve denetçinin bağımsızlığının söz konusu olmadığı durumlarda, olumlu denetim görüşünden sapmalar söz konusu olmaktadır. Denetim kapsamının sınırlandırılması denetlenen işletmeden kaynaklı olabileceği gibi işletmenin ve denetçinin kontrolü dışındaki nedenlerden de kaynaklanabilir. GKGMİ’nden sapmalarda finansal tabloların bu ilkelere uygun hazırlanmaması, tutarlılık ilkesine ve tam açıklama ilkesine uyulmamasından kaynaklanmaktadır. Denetçinin bağımsızlığı ise finansal tablo kullanıcıları açısından büyük önem taşımaktadır. Denetçinin bağımsızlığının şüpheye düşmesi vereceği görüşün önemini kaybetmesine neden olmaktadır (Güredin, 2007: 78-79).

BDS 705’de olumlu görüş dışında bir görüş verilmesi durumunda verilecek görüş türleri; sınırlı olumlu görüş (şartlı görüş), olumsuz görüş ve görüş bildirmekten kaçınma şeklindedir. Olumlu görüş dışındaki görüş türlerinden hangisinin uygun olduğuna ilişkin karar aşağıdaki hususlara göre belirlenir:

- ✓ Olumlu görüş dışında bir görüş verilmesine neden olan hususun niteliği, başka bir deyişle finansal tablolarda önemli yanlışlık bulunup bulunmadığı veya yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilemediği hallerde, finansal tablolarda önemli yanlışlık bulunabilip bulunamayabileceği ve
- ✓ İlgili hususun finansal tablolar üzerindeki etkilerinin veya olası etkilerinin yaygınlığına ilişkin denetçinin değerlendirmesi (BDS 705, md.2).

BDS 705’in A1 paragrafında yer alan olumlu dışında bir denetim görüşü verilmesine ilişkin hususun niteliğine ve finansal tablolardaki olası etkilerinin veya olası etkilerinin yaygınlığına ilişkin denetçinin yargısına göre verilecek denetim görüşü türüne ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1 Olumlu Dışında Denetim Görüş Türleri

Olumlu Görüş Dışında Bir Görüş Verilmesine Neden Olan Hususun Niteliği	Bu Hususun Finansal Tablolar Üzerindeki Etkilerinin veya Muhtemel Etkilerinin Yaygınlığına İlişkin Denetçinin Muhakemesi	
	Önemli ancak Yaygın Değil	Önemli ve Yaygın
Finansal tablolar “önemli yanlışlık” içermektedir	Sınırlı olumlu görüş	Olumsuz Görüş
Yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilememektedir	Sınırlı olumlu görüş	Görüş Vermekten Kaçınma

Kaynak: BDS 705, A1

2.8.2.1 Sınırlı Olumlu Görüş (Şartlı Görüş)

Finansal tablolardaki bir kalemi belirterek, denetçinin olumlu görüşünde bu kalemi ayrı tutması ve raporda bazı istisnaların ayrı tutulması şartı ile bir bütün olarak doğru olduğunu belirten görüşe şartlı görüş denilmektedir (Kömür, 2015, s. 29).

705 no.lu BDS'nin 7. maddesinde ifade edildiği gibi denetçi şu durumlarda sınırlı olumlu görüş (şartlı görüş) vermektedir.

- ✓ Denetçinin yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmiş olduğu, yanlışlıkların tek başına ve toplu olarak önemli olduğu durumlarda ancak finansal tablolarda yaygın bir etkiye sebep olmadığı sonucuna varırsa,
- ✓ Denetçinin görüşüne dayanak sağlayacak yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edememesiyle birlikte, tespit edilmemiş yanlışlıkların bulunması halinde, bu durumun finansal tablolar üzerindeki etkisinin önemli olduğu ancak yaygın olamayabileceği sonucuna varırsa sınırlı olumlu görüş bildirir.

Standarttan da anlaşıldığı gibi denetçi yapmış olduğu denetim çalışması sonucunda elde ettiği yeterli ve uygun denetim kanıtlarına dayanarak finansal tabloların genelini etkilemeyen, doğru ve güvenilir olmakla birlikte bazı konularda eksiklik ve yanlışlıkların olduğunu tespit edebilir. Denetçi bu sonuca dayanarak denetim raporunda olumlu bir görüş veremeyebilir ve görüşünü sınırlı olumlu görüş yönünde kullanabilir. Ancak olumlu görüş verememesinin nedenlerini ayrıntılı bir şekilde denetim raporunda açıklamalıdır. Olumlu görüş belirtilen denetim raporundan farklı olarak, sınırlı olumlu görüşün belirtildiği denetim raporunda açıklama bölümü yer almaktadır.

Denetçi, denetim sırasında uygunsuzluklar tespit eder ancak bu uygunsuzlukların önem düzeyinin yüksek olmadığına karar verirse şartlı denetim raporunda bunu ifade etmektedir (Mert, 2014: 122). Denetim raporunda, denetçi “şu şartla” veya “şu istisna ile” başlayan kelimelerle ayırdığı kalemler dışında mali tabloların bir bütün olarak doğru sunulduğunu belirtmektedir (Ünal, 2007: 20).

Bağımsız denetçi neden şartlı görüş bildirdiğini aşağıdaki ifadeleri kullanarak bildirmek zorundadır. “... denetlemiş bulunuyoruz”, “İşletme yönetimi ... sorumludur”, “Sorumluluğumuz yaptığımız bağımsız denetimlere dayanarak bu finansal tablolar hakkında görüş bildirmektir. Aşağıdaki paragrafta tartışılan durumlar dışında ...” gibi ifadeler kullanarak bildirmektedirler (Fidan, 2010: 47).

2.8.2.2 Olumsuz Görüş

Denetçinin olumlu görüş dışında vereceği görüş türlerinden bir diğeri de olumsuz görüştür. BDS 705'in “Olumlu Görüş Türünün Belirlenmesi” başlıklı bölümün 8.

maddesinde olumsuz görüş şu şekilde açıklanmaktadır: “Yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmiş olan denetçi, yanlışlıkların tek başına veya toplu olarak finansal tablolar için önemli ve (etkisinin) yaygın olduğu sonucuna varırsa olumsuz görüş verir” (BDS 705, md 8). Denetçinin olumsuz görüş vermesi durumunda, Olumsuz Görüşün Dayanağı paragrafında belirtilen hususun (veya hususların) öneminden dolayı, görüş paragrafında, denetçinin görüşüne göre aşağıdaki hususları belirtir (BDS 705, Md. 24):

- ✓ “ Gerçeğe uygun bir sunum çerçevesi uyarınca raporlama yapılması durumunda, finansal tabloların....geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak gerçeğe uygun bir biçimde sunmadığını (veya doğru ve gerçeğe uygun bir görünüm sağlamadığını) veya
- ✓ Bir uygunluk çerçevesi uyarınca raporlama yapılması durumunda, finansal tabloların, tüm önemli yönleriyle geçerli finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanmamış olduğunu” belirtir.

Denetçi yeterli denetim kanıtı elde ettikten sonra bu kanıtların tek başına veya toplu olarak finansal tablolar için önemli etkisi olduğu kanısına varırsa olumsuz görüş bildirmektedir (Kömür, 2015: 29). Olumsuz görüş bildirmedi denetçi mali tabloların bir bütün olarak doğru yansıtılmadığını düşünüyorsa bunu raporunda açıklamaktadır (Ünal, 2007: 20). Denetçinin, işletmenin mali tablolarında bir uygunsuzluk tespit etmesi sonucu denetim raporunda, kapsam bölümü ile görüş bölümü arasındaki kısma olumlu görüşten sapmaya neden olan maddeler sıralanmaktadır (Uyar ve Çelik, 2009: 143-144; Mert, 2014: 120).

Bağımsız denetçi şu durumlarda olumsuz denetim raporu sunmaktadır (Fidan, 2010: 49).

- ✓ Finansal tablolar doğru ve dürüst hazırlanmamışsa,
- ✓ Bağımsız denetçi işletme yönetimi ile anlaşmazlıklar yaşamışsa,
- ✓ Dipnotlar yetersizse,
- ✓ Muhasebe ilkelerine aykırılıklar tespit edilmişse görüşü bu yönde olmaktadır.

2.8.2.3 Görüş Bildirmekten Kaçınma

Denetçinin vereceği görüş bildirmekten kaçınma ile olumsuz görüş aynı şeyi ifade etmemektedir. Görüş bildirmekten kaçınma denetçinin gerekli denetim kanıtlarını toplayamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yeterli ve gerekli bilginin elde edilememesinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Olumsuz görüşte ise denetçi, finansal tabloların gerçeğe uygun dürüst bir şekilde sunulmadığından emin şekilde görüş bildirmektedir (Güredin, 2014: 80).

BDS 705'e göre; denetçi aşağıdaki durumlarda, görüş vermekten kaçınma yönünde denetim görüşü verecektir (BDS 705, Md. 9-10):

✓ “ Denetçi, görüşüne dayanak teşkil edecek yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edemezse ve -varsa- tespit edilmemiş yanlışlıkların finansal tablolar üzerindeki muhtemel etkilerinin önemli ve yaygın olabileceği sonucuna varırsa, görüş vermekten kaçınır ” (BDS 705, Md. 9).

✓ “ Denetçi, birden fazla belirsizlik içeren istisnai durumlarda, belirsizliklerin her birine ilişkin yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilmiş olmasına bağlı kalmaksızın, belirsizliklerin muhtemel etkileşimi ve finansal tablolar üzerindeki muhtemel kümülatif etkileri sebebiyle, finansal tablolara ilişkin görüş oluşturma mümkün olmadığı sonucuna varırsa, görüş vermekten kaçınır ” (BDS 705, Md. 10).

Denetçi yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edemezse ve tespit edemediği yanlışlıkların mali tablolar üzerindeki etkilerinin önemli olabileceğini düşünmüşse görüş bildirmekten kaçınmaktadır (Kömür, 2015: 29; Ünal, 2007: 20-21; Mert, 2014: 126).

Görüş bildirmekten kaçınmaya neden olan faktörler aşağıda sıralanmıştır.

- ✓ Denetim kapsamının yüksek oranda sınırlamalar içermesi,
- ✓ Yeterli bilgilere ulaşamaması,
- ✓ İç kontrolün etkin olmaması,
- ✓ Belirsizliklerin yüksek derecede olmasıdır.

Bağımsız denetçi görüş bildirmekten kaçınıyorsa bildirilen raporda bağımsız denetçinin sorumluluğunu belirten cümle olmamaktadır. Kapsam paragrafı tamamen çıkarılmakta

veya şartlara göre değiştirilmektedir. Kapsam sınırlamasını içeren bir paragraf eklenmektedir (Fidan, 2010: 47).

LİTERATÜR TARAMASI

Literatür incelemesinde bağımsız denetim raporu görüşleri ile ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Aygören ve Uyar (2007), çalışmalarında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem gören 101 adet şirketin 2004 ve 2005 yıllarına ait denetim raporlarında açıklanan görüşleri incelenerek denetim görüşlerinin hisse senedi getirileri üzerindeki etkilerini araştırılmıştır. Denetim görüşlerinin açıklandığı tarihe yakın günlerde piyasanın denetim görüşlerine tepkisini ölçmek amacıyla anormal getiriler hesaplanmıştır. Veriler olay çalışması yöntemine göre değerlendirilmiş ve sermaye piyasasının yarı kuvvetli etkin olduğu varsayılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; yatırımcılar olay penceresi içinde anormal getiriler elde etmişlerdir. Olumlu ve şartlı denetim görüşlerinin yatırımcılara farklı bilgi değeri sundukları tespit edilmiştir. Ayrıca yatırımcıların farklı dönemlerde denetim görüşlerini aynı şekilde değerlendirmedikleri saptanmış ve elde edilen verilerden hareketle İMKB'nin yarı kuvvetli etkinliğe sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.

Uyar ve Çelik (2009), çalışmalarında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören şirketlerin denetim görüşlerini ve raporlarını incelemişlerdir. Denetim raporlarının hazırlanmasında Uluslararası Denetim Standartları ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yayınlanan tebliğlere uygunluk derecelerini araştırmışlardır. Çalışmalarında tespit ettikleri sonuçlardan bazıları; denetim raporlarının eski düzenleme veya standartlara göre hazırlanmasının denetim raporunu farklılaştırmadığı, denetim raporlarının genelde dört büyük denetim şirketi tarafından üretildiği, denetim görüşlerinin düzenlemelere göre farklılaşmadığıdır.

Wickramasingha ve Nanayakkara (2015) çalışmalarında, Sri Lanka Kolombiya Borsası'nda 2008-2013 yılları arasında imalat sektöründe faaliyet gösteren 31 şirket için açıklanan denetim görüşleri ve bu denetim görüşlerinin yatırımcıların karar alma sürecine etkisi incelenmiştir. Bu incelemede ANOVA yöntemi uygulanmıştır. İnceleme sonucunda yatırımcıların karar alma sürecinde denetim görüşlerinin bilgilendirici bir değer taşımadığı kanısına varılmıştır.

Kara (2015), çalışmasında denetim görüşlerinin BIST' de işlem gören hisse senetleri üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmada BIST' de işlem gören 88 şirketin 2009-2014 yılları arası denetim raporlarındaki görüşleri ele alınmıştır. Analizde yer alan şirketlerin

hisse senetleri fiyatları, finansal tablolarını ilan ettikleri tarihi olay anı olarak kabul etmiş ve her şirketin açıklanan denetim görüşlerinin bu tarihe göre beş gün öncesi ve beş gün sonrası (-5, +5) olay aralığı olarak belirlenmiştir. Veriler regresyon ve hipotez testleri yöntemlerine göre değerlendirilmiştir. Denetim raporlarının ilanı sonrasında hisse senedi ortalama anormal getirisi üzerinde pozitif yönlü, görüş bildirmekten kaçınma ve şartlı görüş bildirimleri hisse senedi ortalama anormal getirisi üzerinde ise negatif yönlü olduğu sonucuna ulaşmıştır. Denetim görüşü bildirimlerinin hisse senedi getirisine katkı sağladığını tespit etmiştir. Bu sonuç piyasanın yarı güçlü formda bile etkin olmadığını göstermiştir.

Ercan ve İşseveroğlu (2016), çalışmalarında olumlu denetim görüşünün 2013 ve 2014 yıllarında BIST 100’de işlem gören 92 şirketin hisse senetleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Denetim raporunun açıklandığı tarihten on gün öncesi ve on gün sonrasındaki hisse senedi fiyatlarının ortalaması veri olarak kullanılmıştır. Araştırmada T-Testi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda olumlu denetim görüşlerinin hisse senedi fiyatlarına etkisi olmadığı anlaşılmıştır. Denetim raporlarının önemi ve içeriğinin bilgi kullanıcıları tarafından yeterince bilinmemesi neden olarak görülmüştür.

Yaşar (2016), çalışmasında 2011-2014 döneminde BİST sanayi sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin olumlu dışındaki görüşleri etkileyen faktörleri C5.0, CART ve GRI yöntemlerini kullanarak incelemiştir. Araştırmada denetim firması büyüklüğü (büyük 4 ve diğerleri), önceki yıl denetim görüşü, denetim raporundaki gecikme süresi (mali yıl sonu ile denetim raporu ilanı arasındaki gün sayısı), net satışlar/toplam varlıklar, finansal başarısızlık (üç yıl üst üste zarar), cari oran, toplam varlıkların logaritması, çalışma sermayesi/toplam varlıklar, toplam borç/toplam varlıklar, faiz ve vergilerden önce kazanç değişkenleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçları her üç modelde de olumlu dışında alınan bir denetim görüşünü tahmin etmede; önceki yıl denetim görüşünün en etkili faktör olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları ayrıca, cari oran ve işletme büyüklüğü değişkenlerinde olumlu dışındaki görüşleri tahmin etmede etkili değişkenler olduğunu göstermektedir.

Dilbaz (2016), bağımsız denetim şirketleri tarafından ortaya konulan bağımsız denetim görüşlerinin ‘olumsuz’ olarak nitelendirebileceği olayların olduğu zamanda değil, yıllık bir çalışmanın sonucunda ortaya çıkması, bu rapordan yola çıkarak karar vermek

isteyen bağımsız denetim raporu ilgilileri için doğru bir karar alabilmeleri için zamanlama yönünden müspet bir etki yapmadığını belirlemiştir. Çalışmada incelenen şirketlerden bazılarında, özellikle grup şirketi diye adlandırabileceğimiz şirketlerde, denetleyen denetim şirketinin aynı olmasının denetim şirketinin farklı şirketler için bildireceği görüşü etkileyebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Adiloğlu ve Vuran (2017), 2016 yılı için BİST'te işlem gören finansal olmayan kuruluşların olumlu dışındaki denetim raporlarını analiz ederek ve temel performans göstergelerini kullanarak olumlu dışındaki denetim görüşüne neden olan şirketin finansal durumunu ve performansını incelemiştir. Araştırmada denetim firması büyüklüğü, cari oran, net kar marjı, aktif karlılık, özkaynak karlılığı, toplam borç/toplam varlıklar oranı, hisse başına piyasa fiyatı/nakit akışı oranı, faiz vergi amortisman öncesi kâr/faiz giderleri oranı değişkenlerini Lojistik Regresyon Analizi yöntemini kullanarak olumlu dışında verilen denetim görüşlerine etkilerini araştırmıştır. Analiz sonuçları, denetim görüşünün aktif karlılık, özkaynak karlılığı, faiz vergi amortisman öncesi kâr/faiz giderleri oranı ve 4 büyük denetim firması olup olmaması durumuyla ilişkili olduğunu göstermektedir.

3. BÖLÜM

3. BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞLERİNİN FİRMA PERFORMANS DEĞERLERİ İLE İLİŞKİSİNİN ARAŞTIRMASI– BIST 100 ENDEKSİ

Bu bölümde BIST 100 Endeksinde işlem gören şirketlerin 2020 yılına ait bağımsız denetim raporu görüşlerinin firma performans değerleri ile ilişkisinin analizine ve bu analiz sonucunda elde edilen verilere ve yorumlarına yer verilecektir.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bağımsız denetimin temel çıktısı olan bağımsız denetim raporu TTK madde 402 uyarınca üç ayrı rapordan oluşur. Bunlar: denetlenen işletmenin finansal tablolarına ilişkin denetim raporu (TTK, m.402/1), denetlenen işletmenin yönetim kurulunun faaliyet raporuna ilişkin denetim raporu (TTK, m.402/2), denetlenen işletmenin riskin erken teşhisi ve yönetimi sistemine ilişkin denetim raporudur (TTK, m.402/6).

“Bağımsız denetim raporu ile denetçi denetlediği işletmenin finansal tabloları hakkındaki görüşünü ifade eder. Bu görüş, denetlenen işletmenin finansal tablolarının tüm önemli yönleriyle finansal raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını tespit eder ve denetim süreci sonucunda elde edilen yeterli ve uygun denetim kanıtına dayanılarak verilir” (BDS 700, prg. 10,11).

“Denetim raporunda dört farklı denetçi görüşünden biri bulunur. Bunlar olumlu görüş, sınırlı olumlu görüş (şartlı görüş), olumsuz görüş ve görüş vermekten kaçınmadır” (BDS 705, prg 7-10).

“Denetçi çalışma alanının sınırlanması, seçilen muhasebe politikalarının uygunluğuna, uygulanma yöntemlerine ve finansal tablolardaki açıklamaların yeterliliğine ilişkin denetlenen işletme yönetimiyle anlaşmazlıklarının olması gibi durumlarda ortaya çıkan sorunların finansal tablolar için önemli veya önemli olabilecek nitelikte olabilmesine bağlı olarak bu dört görüşten birini verir ” (BDS 700, prg 11-17).

Bu bağlamda gerçekleştirilen araştırmanın temel amacı, BIST 100 Endeksinde yer alan şirketlerin 2020 yılına ait bağımsız denetim raporu görüşlerinin ve bu görüşlerin firma performans değerleri ile ilişkisi değerlendirilmiştir.

a. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmada BIST 100 Endeksinde işlem gören ve sektörler bazında faaliyet gösteren 73 şirketin 2020 dönemlerine ait bağımsız denetim raporu görüşleri ele alınmış, şirketlere ait finansal tabloları incelenmiş ve bağımsız örneklem T testi analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. BIST 100’de yer alan 100 şirketten bankalar, sigorta şirketleri , gayrimenkul yatırım ortaklıkları, menkul kıymet yatırım ortaklıkları sektörlerinde faaliyet gösteren 21 adet şirket ve 2020 yılına ait bağımsız denetim raporu görüşü ve bilanço verilerine ulaşılabilen 6 adet şirket araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

Araştırmada kullanılacak veriler şirketlere ait mali tablolarından elde edilmiştir. Şirketlere ait mali tablolara Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP)’nın web sayfası aracılığıyla ulaşılmıştır. Halka açık şirketler her yıl bağımsız denetimden geçmiş finansal raporlarını KAP aracılığıyla yayınlamak zorundadır. Bu verilere www.kap.org.tr web adresinden ve şirketlere ait web adreslerinden ulaşılabilir.

b. Araştırma Örnekleme

Araştırma kapsamında bağımsız denetim raporu görüşleri BIST 100 Endeksinde yer alan 100 şirketten 73 adet şirket değerlendirmeye alınmıştır. Şirketlerin 2020 yılına ait bağımsız denetim raporu görüşü aşağıda verilmiştir:

Tablo 2 BIST100’de Yer Alan Şirketlerin 2020 Yılı Denetim Raporu Görüşleri

ŞİRKETLER	2020 YILI BAĞIMSIZ DENETİM RAPORU GÖRÜŞÜ
AG ANADOLU GRUBU HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
AKSA AKRİLİK KİMYA A.Ş.	OLUMLU
AKSA ENERJİ ÜRETİM A.Ş.	OLUMLU
ALARKO HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
ALKİM ALKALİ KİMYA A.Ş.	OLUMLU
ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SANAYİİ A.Ş.	OLUMLU
ARÇELİK A.Ş.	OLUMLU
ARD GRUP BİLİŞİM BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ A.Ş.	OLUMLU
ASELSAN ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
BERA HOLDİNG A.Ş.	ŞARTLI
BİM BİRLEŞİK MAĞAZALAR A.Ş.	OLUMLU
BRİSA BRIDGESTONE SABANCI LASTİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU

COCA-COLA İÇECEK A.Ş.	OLUMLU
ÇEMAŞ DÖKÜM SANAYİ A.Ş.	OLUMLU
ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
DEVA HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
DOĞAN ŞİRKETLER GRUBU HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
EGE ENDÜSTRİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
EİS ECZACIBAŞI İLAÇ SİNAİ VE FİNANSAL YATIRIMLAR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
ENERJİSA ENERJİ A.Ş.	OLUMLU
ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.	OLUMLU
ERBOSAN ERCİYAS BORU SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.	OLUMLU
ESENBOĞA ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.	OLUMLU
FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.	OLUMLU
GÜBRE FABRİKALARI T.A.Ş.	ŞARTLI
HACI ÖMER SABANCI HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
HEKTAŞ TİCARET T.A.Ş.	OLUMLU
İNDEKS BİLGİSAYAR SİSTEMLERİ MÜHENDİSLİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
İPEK DOĞAL ENERJİ KAYNAKLARI ARAŞTIRMA VE ÜRETİM A.Ş.	ŞARTLI
İSKENDERUN DEMİR VE ÇELİK A.Ş.	OLUMLU
İZMİR DEMİR ÇELİK SANAYİ A.Ş.	OLUMLU
KARDEMİR KARABÜK DEMİR ÇELİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
KARSAN OTOMOTİV SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
KARTONSAN KARTON SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
KEREVİTAŞ GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
KERVAN GIDA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
KOÇ HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
KORDSA TEKNİK TEKSTİL A.Ş.	OLUMLU
KOZA ALTIN İŞLETMELERİ A.Ş.	ŞARTLI
KOZA ANADOLU METAL MADENCİLİK İŞLETMELERİ A.Ş.	ŞARTLI
LOGO YAZILIM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
MAVİ GİYİM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
MİGROS TİCARET A.Ş.	OLUMLU
NET HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU

ODAŞ ELEKTRİK ÜRETİM SANAYİ TİCARET A.Ş.	OLUMLU
OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.	OLUMLU
OYAK ÇİMENTO FABRİKALARI A.Ş.	OLUMLU
PARSAN MAKİNA PARÇALARI SANAYİİ A.Ş.	OLUMLU
PEGASUS HAVA TAŞIMACILIĞI A.Ş.	OLUMLU
PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
RTA LABORATUVARLARI BİYOLOJİK ÜRÜNLER İLAÇ VE MAKİNE SANAYİ TİCARET A.Ş.	ŞARTLI
SARKUYSAN ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
SASA POLYESTER SANAYİ A.Ş.	OLUMLU
SELÇUK ECZA DEPOSU TİCARET VE SANAYİ A.Ş.	OLUMLU
ŞOK MARKETLER TİCARET A.Ş.	OLUMLU
TAV HAVALİMANLARI HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
TEKFEN HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
TEKNOSA İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş.	OLUMLU
TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.	OLUMLU
TURKCELL İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.	OLUMLU
TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.	OLUMLU
TÜRK HAVA YOLLARI A.O.	OLUMLU
TÜRK TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.	OLUMLU
TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.	OLUMLU
TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.	OLUMLU
ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ A.Ş.	OLUMLU
VERUSA HOLDİNG A.Ş.	OLUMLU
VESTEL BEYAZ EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
YATAŞ YATAK VE YORGAN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	OLUMLU
ZORLU ENERJİ ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.	OLUMLU

Araştırma kapsamında BIST100’de işlem gören firmaların 2020 yılına ait finansal tablolarına ulaşıp faaliyet raporu ve finansal raporları incelenmiş bağımsız denetim raporu görüşü olarak tablo 2’de verilmiştir.

Finansal rapor; bir firmanın varlık ve sermaye yapısı, işlem sonuçları, dönem kârının oluşumu, kullanımı ve benzeri konularda bilgileri içeren, muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenen raporlardır. Bu tanımlamadan çıkan sonuç, finansal raporların birer

bilgi verme aracı olduğudur. Bu özelliği ile finansal raporlar, kullanıcılarına işletme sonuçlarının anlaşılmasını kolaylaştıracak, zaman içinde karşılaştırmalar yapabilmelerine imkan verecek ve kullanıcıların işletme hakkında bir yargıya varmasını sağlayacak muhasebe aracıdır (Demir, 2001: 115).

Faaliyet Raporu; Türk Ticaret Kanunu'nda faaliyet raporu ile ilgili “Yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporu, şirketin, o yıla ait faaliyetlerinin akışı ile her yönüyle finansal durumunu, doğru, eksiksiz, gerçeğe uygun ve dürüst bir şekilde yansıtır. Bu raporda finansal durum, finansal tablolara göre değerlendirilir. Raporda ayrıca, şirketin gelişmesine ve karşılaşması muhtemel risklere de açıkça işaret olunur. Bu konulara ilişkin yönetim kurulunun değerlendirmesi de raporda yer alır.” (Resmi Gazete, Sayı: 27846, 2011:m.516) ifadesi bulunmaktadır. Ayrıca kanunda, bu raporun asgari içeriğinin Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından bir yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmektedir.

Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporlarının Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik'te ise faaliyet raporu; “Yönetim organı tarafından kanuna ve ilgili yönetmeliğe göre düzenlenen, şirketin ilgili yıla ilişkin faaliyetlerinin akışı ile her yönüyle finansal durumunun doğru, eksiksiz, dolambaçsız, gerçeğe uygun ve dürüst bir şekilde yansıtıldığı, şirketin gelişmesinin ve karşılaşılması muhtemel risklerin belirtildiği rapor” (Resmi Gazete, Sayı: 28395, 2012:m.3g) olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 2'ye bakıldığında araştırma kapsamında analiz edilen 73 adet şirketten, 67 adet şirketin 2020 yılına ait finansal rapor ve faaliyet raporları incelenmiş denetim görüşü bağlamında olumlu görüş aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra 2020 yılına ait denetim görüşü bağlamında Bera Holding A.Ş., Gübre Fabrikaları T.A.Ş., İpek Doğal Enerji Kaynakları Araştırma ve Üretim A.Ş., Koza Altın İşletmeleri A.Ş., Koza Anadolu Metal Madencilik İşletmeleri A.Ş. ve RTA Laboratuvarları Biyolojik Ürünler İlaç ve Makine Sanayi Ticaret A.Ş. şartlı görüş aldığı görülmektedir.

a. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

İşletmeler için şirketin yıllar itibariyle gösterdikleri gelişimin takip edilebilmesi, içinde bulundukları mevcut durumun değerlendirilmesi, gelecek için doğru planlamaların yapılabilmesi, yatırımcılar için en doğru yatırım kararlarının alınabilmesi, kredi kurumları için kredi verilen işletmenin mali durumu hakkında yeterli bilgiye

ulaşılabilmesi gibi durumları çözüme kavuşturmanın yollarından bir tanesi finansal tabloların analizidir (Aydın vd., 2004: 85).

İşletme faaliyetlerini devam ettirebilmek için hem kısa dönemli hem de uzun dönemli varlıklara yatırım yapılmalıdır. İşletme emrindeki varlıkların kullanımlarındaki etkinlik derecelerini ölçmek için faaliyet oranlarından yararlanılır. Faaliyet oranları firmanın faaliyet derecesi ile faaliyetlerin sürdürölmesi için gerekli varlıklar arasındaki ilişkiyi tanımlar. Daha yüksek bir oran firmanın faaliyetlerindeki etkinliğinin yüksek olduğunu gösterir. Belirlenen faaliyet düzeyini sürdürmek için nispeten daha az varlık kullanıldığını ifade eder. Devir hızı oranları olarak da adlandırılan bu oranlar kullanılarak, faaliyet analizi ile işletme varlıklarını kullanma sırasında varlık kalemlerin paraya dönüşümünün ne kadar sürede tamamlandığı saptanır (Aydın vd., 2004: 98).

Araştırma bulguları kapsamında BIST 100 Endeksinde yer alan şirketler incelenmiş ve Bağımsız T Testine tabi tutulmuştur. Bağımsız T Testi, İki değişkenli durumlarda (cinsiyet vb.) ve ön test – son test (bağımlı) olmayan ölçeklerde kullanılmaktadır.

3.2 Aktif Toplam Analizi

Bağımsız denetim görüşüne göre şirketlerin aktif toplamı açısından aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda olumlu görüş alan firmalar ile şartlı görüş alan şirketler karşılaştırılmıştır. Buna göre oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin aktif büyüklükleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin aktif büyüklükleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 3 şirketlerin Aktif Toplam Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bağımsız Denetçi Görüşü	şirket Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Aktif Toplamı	OLUMLU	67	34852679507,75	98439758015,066
	şARTLI	6	5928428228,50	3331550089,775

Analiz sonucunda Tablo 3’ de bağımsız denetim raporu görüşü olumlu olan 67 şirketin aktif büyüklüklerinin ortalaması 34.852.679.507,75 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şartlı görüş olan 6 şirketin aktif büyüklüklerinin ortalaması 5.928.428.228,50’ dir.

Tablo 4 Aktif Toplam Bağımsız T Testi Analizi

	Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için T-Testi						
	F	Anlamlılık	t	Df	Anl. (2-yönlü)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Güven Aralığı	
								Alt	Üst
Eşit Varyans									
Aktif Varsayımı	1,132	,291	,715	71	,477	2892425 1279,246	4044646 5491,913	- 5172371 0341,135	1095722 12899,6 27
Farklı Varyans									
Varsayımı			2,39 0	67,55 3	,020	2892425 1279,246	1210299 5382,957	4770207 485,979	5307829 5072,51 4

Aktif büyüklükleri kapsamında BIST 100 ‘de yer alan şirketlerin bağımsız T Testi analizi sonucunda olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı (olumlu dışı) bağımsız denetim görüşü verilen şirketler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiş, olumlu ve şartlı görüş verilen şirketler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Tablo 4 ‘de görüldüğü kadarıyla her ne kadar her iki görüşü alan şirketler sayı itibari ile farklılık göstermiş olsa da t testi sonucunda aktif büyüklükleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu durumda şirketlerin şartlı veya olumlu görüş almalarının aktif büyüklükleri noktasında bir farklılık yaratmadığı görülmektedir.

3.3 Hasılat Toplamı Analizi

Kâr, işletme performansının en önemli göstergelerinden biridir. Hasılat ise kârın önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Hasılat, işletmenin olağan faaliyetleri esnasında ortaya çıkan gelirdir (KGK, “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat”, TMS/TFRS Seti, 2017, s.19. 5). Hasılatın doğru şekilde tespit edilmesi ve raporlanması işletme ile ilgilenen kişi ve kuruluşların işletmeyle ilgili doğru kararlar almalarına önemli derecede katkı sağlamaktadır.

Bağımsız denetim görüşüne göre şirketlerin hasılat toplamı açısından aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda olumlu görüş alan şirketler ile şartlı görüş alan şirketler karşılaştırılmıştır. Buna göre oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin hasılat toplamaları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin hasılat toplamaları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 5 Şirketlerin Hasılat Toplam Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bağımsız Denetçi Görüşü	Şirket Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Hasılat Toplamı	OLUMLU	67	15539677116,42	26039681905,925
	ŞARTLI	6	3062282505,83	1660247494,343

Analiz sonucunda Tablo 5’ de bağımsız denetim raporu görüşü olumlu olan 67 şirketin hasılat toplamı ortalaması 15.539.677.116,42 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şartlı görüş alan 6 şirketin hasılat toplamı ortalaması 3.062.282.505,83’ dir.

Tablo 6 Hasılat Toplam Bağımsız T Testi Analizi

		Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için T-Testi						
		F	Anl.	T	Df	Anl. (2-yönlü)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Hasılat	Eşit Varyans Varsayımı	2,673	,107	1,166	71	,247	12477394610,585	10700245326,092	338130778858288591,693	33813077812,862
	Farklı Varyans Varsayımı			3,836	70,218	,000	12477394610,585	3252656954,242	5990529044,077	18964260177,092

Olumlu bağımsız denetim görüşü alan şirketlerin hasılat toplamaları ile şartlı bağımsız denetim görüşü alan şirketlerin hasılatları arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır ($p>0,05$).

3.4 Dönem Net Kârı/Zararı

Gelir tablosu, işletmenin belli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net karını ya da uğradığı dönem net zararını topluca gösteren finansal rapor olarak tanımlanır (Doğan ve Ertugay, 2010: 120).

Bu bağlamda bağımsız denetim görüşüne göre şirketlerin dönem net kârı/zararı açısından aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda olumlu görüş alan şirketler ile şartlı görüş alan şirketler karşılaştırılmıştır. Buna göre oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin dönem net kârı/zararı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin dönem net kârı/zararı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 7 Şirketlerin Dönem Net Karı/Zararı Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bağımsız Denetçi Görüşü	Şirket Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Dönem Net Kârı/Zararı	OLUMLU	67	941528789,73	2375347408,784
	ŞARTLI	6	1017876751,33	794443070,824

Analiz sonucunda Tablo 7’ da bağımsız denetim raporu görüşü olumlu olan 67 şirketin Dönem Net Kârı/Zararı ortalaması 941.528.789,73 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şartlı görüş olan 6 şirketin Dönem Net Kârı/Zararı ortalaması 1.017.876.751,33’ dır.

Tablo 8 Dönem Net Karı/Zararı Bağımsız T Testi Analizi

		Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için T-Testi						
		F	Anl.	T	df	Anl. (2-yönlü)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Dönem Net Kârı/Zararı	Eşit Varyans Varsayımı	,851	,359	-,078	71	,938	-76347961,602	980055621,420	-2030523368,052	1877827444,848
	Farklı Varyans Varsayımı			-,175	15,460	,863	-76347961,602	435204583,877	-1001567433,158	848871509,954

Olumlu bağımsız denetim görüşü alan şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü alan şirketlerin dönem net k/z tutarları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$). Bu durum genel olarak net kâr ve net zarar şeklindeki sonuçların şirketlere ve yıllara göre değişkenlik göstermesinden kaynaklandığı söylenebilir.

3.5 Alacak Devir Hızı Oranı

Alacakların tahsil kabiliyetini ve likiditesini gösteren bir ölçüdür. Bu oran ile şirketlerin alacaklarının yılda kaç kez tahsil edildiğini gösterir (Çabuk ve Lazol, 2012: 217).

$$\text{Alacak Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Ticari Alacaklar}}$$

Alacak devir hızı oranının yüksek olması, şirketlerin alacaklarının tahsil etmede sorun yaşamadığını ve kaliteli bir tahsilât politikası izlediği anlamına gelir. Ayrıca, oranın yüksek olması işletmenin ana faaliyet hacmine oranla daha az işletme sermayesini alacaklara bağladığını göstermekte olup daha az finansman ihtiyacı olduğunu anlamına gelip olumlu gelişme olarak yorumlanabilir. Bu oranın düşük olması, işletmenin alacaklarını tahsil etmede sıkıntı yaşadığını, kaliteli bir tahsilât politikası izlediğini gösterir. Oranın düşük olması ayrıca işletmenin sermayesini alacaklara bağladığını göstermekte olup daha fazla finansman ihtiyacı olduğu sonucunu doğurmaktadır (Topçuoğlu, 2018: 35).

Bağımsız denetim görüşüne göre şirketlerin alacak devir hızı açısından aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda olumlu görüş alan şirketler ile şartlı görüş alan şirketler karşılaştırılmıştır. Buna göre oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin alacak devir hızı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin alacak devir hızı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 9 Şirketlerin Alacak Devir Hızı Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bağımsız Denetçi Görüşü	Şirket Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Alacak Devir Hızı Oranı	OLUMLU	67	15,1145	36,79080
	ŞARTLI	6	2635,1590	6308,39432

Analiz sonucunda Tablo 9’ da bağımsız denetim raporu görüşü olumlu olan 67 şirketin alacak devir hızı oranı ortalaması 15,1145 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şartlı görüş olan 6 şirketin alacak devir hızı oranı ortalaması 2635,1590’dır.

Tablo 10 Alacak Devir Hızı Oranı Bağımsız T Testi Analizi

		Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için T-Testi						
		F	Anl.	T	Df	Anl. (2-yönlü)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Alacak Devir Hızı Oranı	Eşit Varyans Varsayımı	80,790	,000	-3,672	71	,000	-2620,04448	713,54363	-4042,81007	-1197,27889
	Farklı Varyans Varsayımı			-1,017	5,000	,356	-2620,04448	2575,39512	-9240,29626	4000,20730

Olumlu bağımsız denetim görüşü alan şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü alan şirketlerin alacak devir hızları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$). Şartlı görüş alan şirketlerde devir hızı daha yüksektir (Ortalama kısmından görülebilir).

3.6 Stok Devir Hızı Oranı

Üretim faaliyetlerinde stokların ne kadar çabuk tüketildiğini veya satış geliri haline dönüştüğünü ölçmek için kullanılan bir orandır (Yenisu, 2019: 28).

$$\text{Stok Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Satışların Maliyeti}}{(\text{Dönem Başı Stoku} + \text{Dönem Sonu Stoku})/2}$$

$$\text{Stok Devir Hızı Oranı} = \frac{\text{Satışların Maliyeti}}{\text{Ortalama Stoklar}}$$

Bu oran şirket stoklarının hangi hızla nakde çevrildiğini gösterir. Diğer bir deyişle, stokların likiditesi hakkında önemli bir ölçüttür. Devir hızının artması satışlardaki artışın ve/veya stoklardaki düşüşün, azalması ise satışlardaki düşüşün ve/veya stoklardaki artışın göstergesidir. Stok devir hızının yüksek olması şirketler için her zaman tercih edilen bir durumdur. Yüksek devir hızı, stok yönetimi ve maliyetinin kontrolü açısından da şirketi rahatlatmaktadır (Akgün, 2002: 187).

Bağımsız denetim görüşüne göre şirketlerin stokları açısından aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda olumlu görüş alan şirketler ile şartlı görüş alan şirketler karşılaştırılmıştır. Buna göre oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin stokları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin stokları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 11 Şirketlerin Stok Devir Hızı Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bağımsız Denetçi Görüşü	Şirket Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Stok Devir Hızı Oranı	OLUMLU	67	14,7302	24,03144
	ŞARTLI	6	4,4140	3,43162

Analiz sonucunda Tablo 11’ de bağımsız denetim raporu görüşü olumlu olan 67 şirketin stok devir hızı oranı ortalaması 14,7302 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şartlı görüş alan 6 şirketin stok devir hızı oranı ortalaması 4,4140’dır.

Tablo 12 Stok Devir Hızı Oranı Bağımsız T Testi Analizi

		Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için T-Testi						
		F	Anl.	T	Df	Anl. (2-yönlü)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Stok Devir Hızı Oranı	Eşit Varyans Varsayımı	2,315	,133	1,044	71	,300	10,31615	9,88112	-9,38623	30,01855
	Farklı Varyans Varsayımı			3,171	59,059	,002	10,31615	3,25303	3,80698	16,82532

Olumlu bağımsız denetim görüşü alan şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü alan şirketlerin stok devir hızları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Olumlu görüş alan şirketlerde stok devir hızı daha yüksektir. (Ortalama kısmından görülebilir)

3.7 Net Kârlılık Oranı

Net kâr marjı oranı, faiz ve vergiler de dâhil olmak üzere bütün giderler karşılandıktan sonraki net satışların kârlılık yüzdesini verir. Şirketin her 1 TL'lik satıştan elde ettiği kârı gösterir (Akgüç, 1998: 64).

$$\text{Net Kâr Marjı Oranı} = \frac{\text{Net Dönem Kârı}}{\text{Net Satışlar}}$$

Net kâr marjı oranı, bir işletmenin tüm masraflar ve vergiden sonra ne oranda kârlılık gösterdiğini ölçer. Diğer bir ifade ile bir birim satışlardan ne oranda net kar elde edildiğini gösteren orandır. Oranın yüksek olması arzu edilen bir durumdur. Yüksek bir net kar marjı işletmenin hem yatırım, üretim, fiyatlama politikalarının hem de finans politikalarının uygunluğunu gösterir (Aydın vd., 2014: 110).

Bağımsız denetim görüşüne göre şirketlerin net kârlılıkları açısından aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda olumlu görüş alan şirketler ile şartlı görüş alan şirketler karşılaştırılmıştır. Buna göre oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin net kârlılıkları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin net kârlılığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 13 Şirketlerin Net Karlılık Oranı Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bağımsız Denetçi Görüşü	Şirket Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Net Kârlılık Oranı	OLUMLU	67	,1306	,43935
	ŞARTLI	6	,3564	,20474

Analiz sonucunda Tablo 13’ de bağımsız denetim raporu görüşü olumlu olan 67 şirketin net kârlılık oranı ortalamasının ,1306 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şartlı görüş alan 6 şirketin net kârlılık ortalaması ,3564’ dır.

Tablo 14 Net Karlılık Oranı Bağımsız T Testi Analizi

		Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için T-Testi						
		F	Anl.	t	df	Anl. (2- yönlü)	Ortalam a Fark	Std. Hata Farkı	95% Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Net Kârlılık Oranı	Eşit Varyans Varsayımı	,025	,875	- 1,241	71	,219	-,22578	,18198	-,58866	,13708
	Farklı Varyans Varsayımı			- 2,273	9,847	,047	-,225789	,09933	-,44759	-,00398

Olumlu bağımsız denetim görüşü alan şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü alan şirketlerin net kârlılık oranları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Net kârlılık oranı şartlı görüş alan şirketlerde daha yüksektir. (Ortalama kısmından görülebilir)

3.8 Aktif Kârlılık Oranı

Varlıkların kârlılığı veya aktif kârlılığı, işletmeler tarafından yapılan yatırım kârlılığını, diğer bir ifadeyle varlıklarını ne ölçüde verimli kullandığını göstermektedir. Aktif kârlılık oranı şirketlerin maddi ve finansal yatırımlar dahil olmak üzere tüm varlıklarının hangi oranda etkin kullanıldığını göstermektedir. Aktif kârlılık aşağıdaki şekilde formüle edilir:

$$\text{Aktif Kârlılığı} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

Faiz ve vergiden sonraki kârın toplam aktiflere oranı olarak da adlandırılan Toplam Aktiflerinin Kârlılığı şirketin toplam yatırım üzerinden kazancını ölçer. Düşük bir oran, satışların kârlılığı veya toplam aktiflerin devir hızı oranlarının düşük olmasından veya her iki durumdan da kaynaklanabilir (Akgül, 2020: 994).

İşletmelerin varlıkları kaynak yapısına bağlı olarak aktif kârlılık oranı düşük veya yüksek bulunabilir. Şirketin fon kaynakları içinde yabancı kaynakların fazla olması faiz yükü sebebiyle kârlılığı azaltacaktır. Böylece bu oran yardımıyla işletmeler arası karşılaştırmalar yaparak veya dönemler arası kıyaslamalar yaparak anlamlı sonuçlara ulaşmak zorlaşmaktadır. Bu olumsuzluğun önüne geçebilmek için faiz ve vergi etkisini ortadan kaldırmak için ekonomik rantabilite oranı kullanılır ve aşağıdaki gibi formüle edilir (Tekin, 2017: 53-54):

$$\text{Aktif kârlılık} = \frac{\text{Vergi ve Faiz Öncesi Kar}}{\text{Ortalama Kaynaklar}}$$

Bağımsız denetim görüşüne göre şirketlerin aktif kârlılıkları açısından aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda olumlu görüş alan şirketler ile şartlı görüş alan şirketler karşılaştırılmıştır. Buna göre oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin aktif kârlılığı arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin net kârlılığı arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 15 Şirketlerin Aktif Kârlılık Oranı Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bağımsız Denetçi Görüşü	Şirket Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Aktif Kârlılık Oranı	OLUMLU	67	,0732	,08570
	ŞARTLI	6	,1810	,08397

Analiz sonucunda Tablo 15’ de bağımsız denetim raporu görüşü olumlu olan 67 şirketin aktif kârlılık ortalaması ,0732 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şartlı görüş alan 6 şirketin aktif kârlılık ortalaması ,1810’ dır.

Tablo 16 Aktif Kârlılık Oranı Bağımsız T Testi Analizi

		Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların eşitliği için T-Testi						
		F	Anl.	T	Df	Anl. (2-yönlü)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Aktif Kârlılık Oranı	Eşit Varyans Varsayımı	,000	,984	-2,956	71	,004	-,10779	,03646	-,18050	-,03507
	Farklı Varyans Varsayımı			-3,007	5,972	,024	-,10779	,03584	-,19560	-,01997

Olumlu bağımsız denetim görüşü alan şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü alan şirketlerin aktif kârlılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p < 0,05$). Aktif kârlılık oranı şartlı görüş alan şirketlerde olumlu görüş alan şirketlere göre daha yüksektir. Her ne kadar analiz kapsamında yer alan şartlı görüş verilen şirketlerin sayısı az olsa da, aktif kârlılıkların daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum şirketlerin bulunduğu sektör veya faaliyet konusuna göre değişiklik gösterdiğinden dolayı bu şekilde gerçekleşmesi olasıdır. Aktif kârlılık oranı şartlı denetim görüşü alan şirketlerde daha yüksektir. (Ortalama kısmında görülebilir)

3.9 Firma Büyüklüğü

Şirketlerin öz kaynak piyasa değeri ile ifade edilen firma büyüklüğü, öz kaynak defter değeri / piyasa değeri oranı, fiyat / kazanç oranı, fiyat, borç oranı gibi çeşitli bilgilere dayalı olarak geliştirilen yatırım stratejileri olarak literatürde yer almaktadır (Uğurlu ve Demir, 2016: 107-109).

Fiyat / Kazanç Oranı: Varlık sahiplerinin sahip oldukları hisse senetlerinden bekledikleri gelirin ölçümüne yarayan bir orandır. Hisse senetlerinden gelir beklentileri ile ilgili bu oran, bir hisse senedinin fiyatının hisse başına kazancının kaç katı olduğunu gösterir. Fiyat/Kazanç oranı, firma değerlemesi yapılacak hisse senedini, içinde bulunduğu sektörün ortalamasına ve sektördeki diğer firmalarla fiyat/kazanç temelinde karşılaştırma yapılmasına imkân oluşturmaktadır. Bu oran, işletmenin her 1 TL’lik hisse başına net karına karşılık, yatırımcının kaç TL ödemeye razı olduğunu gösterir (Demir, 2001: 118).

$$\text{Fiyat / Kazanç Oranı} = \frac{\text{Hisse Senedi Piyasa Fiyatı}}{\text{Hisse Başına Düşen Net Kazanç}}$$

Yüksek fiyat kazanç oranı durumunda, piyasa gelecek dönemlerdeki kârların yüksek olacağını beklemekte veya nakit akımlarını beklenenden daha düşük oranda iskonto etmektedir. Düşük fiyat kazanç oranı, yüksek risk oranından çok piyasanın kötümser tahminlerine bağlanıyorsa, risk faktörü, farklı hisse senetleri için eşitlendiğinde, düşük fiyat kazanç oranına sahip hisse senetlerini alan yatırımcı, beklenen getiri oranının üstünde bir verimlilik elde edecektir (Aytürk, 2010: 72).

Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı: Şirketin borçları da dâhil olmak üzere toplam değerinin (Halka açık şirket için piyasada tüm hisseleri için oluşan değer ve borçlarının bugünkü değeri) öz sermayesine oranıdır. Bu oranın yüksek olması şirketin faaliyetlerinde yüksek değer yarattığı şeklinde yorumlanır.

$$\text{PD/DD Oranı} = \frac{\text{Piyasa Değeri}}{\text{Öz Sermaye}}$$

$$\text{PD/DD} = \frac{\text{Hisse Senedinin Fiyatı}}{\text{Hisse Başına Defter Değeri}}$$

Bu oran, şirketin piyasa değerinin öz sermayesinin kaç katı olduğunu gösterir. PD/DD oranı 1'den küçük ise hisse senedinin ucuz olduğu düşünülür. Dolayısıyla hisse senedinin alınması karlıdır. Eğer oran 1'den büyükse hisse senedi pahalı olarak kabul edilir ve satış önerilir (Güzeldere, 2010: 56-57).

Bağımsız denetim görüşüne göre şirketlerin firma büyüklükleri açısından aralarında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda olumlu görüş alan şirketler ile şartlı görüş alan şirketler karşılaştırılmıştır. Buna göre oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin firma büyüklükleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 = Olumlu bağımsız denetim görüşü verilen şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü verilen şirketlerin firma büyüklükleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 17 Şirketlerin Firma Büyüklüğü Ortalamaları ve Standart Sapmaları

	Bağımsız Denetçi Görüşü	Şirket Sayısı	Ortalama	Standart Sapma
Firma Büyüklüğü	OLUMLU	67	9,9353	,70206
	ŞARTLI	6	9,5951	,59403

Analiz sonucunda Tablo 17' de bağımsız denetim raporu görüşü olumlu olan 67 şirketin firma büyüklüğü ortalaması 9,9353 olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra şartlı görüş alan 6 şirketin firma büyüklüğü ortalaması 9,5951' dir.

Tablo 18 Firma Büyüklüklerinin Bağımsız T Testi Analizi

		Varyansların Eşitliği için Levene Testi		Ortalamaların Eşitliği için T-Testi						
		F	Anl.	T	Df	Anl. (2-yönlü)	Ortalama Fark	Std. Hata Farkı	95% Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Firma Büyüklüğü	Eşit Varyans Varsayımı	,942	,335	1,149	71	,255	,34019	,29616	-,25033	,93073
	Farklı Varyans Varsayımı			1,323	6,322	,232	,34019	,25723	-,28155	,96195

Olumlu bağımsız denetim görüşü alan şirketler ile şartlı bağımsız denetim görüşü alan şirketlerin firma büyüklükleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Olumlu görüş alan şirketlerde firma büyüklüğü daha fazladır (Ortalama kısmından görülebilir).

SONUÇ

Bağımsız denetimin önemli olmasındaki en önemli etken güvenilir ve doğru bilgi sunmasıdır. Finansal tablo kullanıcılarına, kamuya ve en önemlisi yatırımcılara güvenilir bilgi sunmakta ve yol göstermektedir. Yatırımcılar geleceğe ait kararlar almasında denetçinin tahminleri, analizi, denetim ve raporunu dikkate almalıdır. Yatırımcıların güvenilir ve tarafsız bilgi ihtiyacının olması, işletmenin durumu ve sürekliliği hakkında bilgiye ihtiyaç duyması, bağımsız denetimin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bağımsız denetimden geçen şirketlerin denetim raporlarında finansal bilgiler kadar finansal olmayan bilgilerin de iktisadi aktörler tarafından dikkate alınması gerektiği bilinmektedir. Bağımsız denetçilerin şirketlerin finansal tablolarında yer alan kalemlerin standartların gerektirdiği biçimde sahip olmaları gereken şartları sağlayıp sağlamadığından hareketle belirtmiş oldukları bağımsız denetim raporu görüşleri, son yıllarda bilgi kullanıcıları için önem arz etmektedir.

Bu çalışmamızda BIST 100 Endeksinde işlem gören şirketlerin bağımsız denetim raporu görüşlerinin firma performansı ile ilişkisinin olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. BIST 100'de işlem gören 73 şirket ele alınmış, 2020 yılına ait finansal tabloları incelenmiş ve bağımsız denetim raporu görüşleri analiz edilmiştir. Şirketlerin finansal tablolarına bakılarak firma performansı ile ilişkisi olan rasyolar belirlenmiş ve bağımsız T testi ile analiz edilmiştir.

Bu kapsamda şirketlerin aktif büyüklükleri, hasılat toplamaları, dönem net karı/zararı, alacak devir hızı, stok devir hızı, net karlılık oranı, aktif karlılık ve firma büyüklükleri gibi rasyolar ile bağımsız denetim raporu görüşleri arasındaki ilişki incelemeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yapılan analizler sonucunda aktif büyüklükleri, hasılat toplamaları, dönem net karı/zararı, stok devir hızı, net karlılık oranları ve firma büyüklükleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiş ancak alacak devir hızı ve aktif karlılıkları oranlarında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bu durumda bağımsız denetim raporu görüşü ile anlamlı ilişki bulunan rasyolar arasındaki ilişkinin nedeni finansal tablo kullanıcılarının veya finansal bilgiye ihtiyaç duyanların bağımsız denetim görüşlerine atfettiği önemden kaynaklandığı söylenebilir. Finansal tablo kullanıcıları yatırım yapmak istediklerinde o şirketin finansal tablolarına ve şirketlere ait bağımsız denetim görüşüne göre karar vereceklerdir.

Bir diğ er taraftan anlamlı i li kinin bulunmadığı rasyolara baktığımızda ise olumlu denetim g r    n n şartlı denetim g r    ne göre sayı itibari ile fazla olmasından ve aktif büyüklükleri ve dönem net kar/zararın denetim g r    n  etkilemediği anlaşılmıştır.

Sonuc olarak bağımsız denetim raporu g r    leriyle firma performansı arasındaki i li kiyi ortaya koymaya  alı tı ımız çalışmamızda olumlu görüş alan ve şartlı görüş alan şirketlerin performansları arasında farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Literatür incelemesinde de bahsedildiği üzere söz konusu çalışmamıza yakın çalışmalar olsada doğrudan doğruya bağımsız denetim g r    leri ile  irket performansını esas alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu doğrultuda ger ekle tirdi imiz çalışmamız bu özelliği ile literatüre katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Adiloğlu, B. Ve Vuran, B. (2011), “*A Multicriterion Decision Support Methodology For Audit Opinions: The Case Of Audit Reports Of Distressed Firms In Turkey*”, The International Business & Economics Research Journal, Cilt 10, Sayı 12, s.37-48
- Ağca, C. (2019), “*Bağımsız Denetim Raporlarında Kilit Denetim Konuları Ve Bir Uygulama*”, Yüksek Lisans Tezi İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Ve Denetim Yüksek Lisans Programı, s. 9-28
- Akgüç, Ö. (1998), “*Finansal Yönetim*”, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Yayın No 17, Avcıol Basım Yayın, ss. 64
- Akgül, Y. (2020), “*Şirket Büyüklüğünün Aktif Karlılığı Üzerindeki Etkisi: Türk Sigortacılık Sektöründen Kanıtlar*”, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:39, ss.994
- Akgün M. (2002). “*İşletmelerde Etkinlik ve Nakit Çevirme Süresi Analizi*”, İSMMM MO Mali Çözüm Dergisi, Sayı:60, s. 187.
- Aygören, Hakan ve Süleyman Uyar. “*İstanbul Menkul Kıymetler Borsa’sında (İMKB) Denetim Görüşlerinin Hisse Senedi Getirileri Üzerindeki Etkisi*”. İMKB Dergisi, Yıl 9., Sayı 36., 2007, 31- 511.
- Altıntaş, T. (2007), “*Halka Açık Şirketlerin Bağımsız Denetiminin Kalitesinin Algılanmasına İlişkin Bir Araştırma*”, İstanbul Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, İstanbul, s.11
- Altun F. (2018), “*Afetlerin Ekonomik Ve Sosyal Etkileri: Türkiye Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme*”, Sosyal Çalışma Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 8
- Aydın N. Vd. (2014), “*Finansal Yönetim*”, Detay Yayıncılık, Güncellenmiş 4. Baskı, Ankara, ss. 110
- Aydoğan, D. S. (2016), “*Türkiye’de Bağımsız Denetimin Yeni Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi*”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICAFR 16 Özel Sayısı, s. 774

- Aytürk Y. (2010), “*Fiyat–Kazanç Oranı Etkisi Ve İMKB’de 2004–2009 Dönemine İlişkin Ampirik Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, İstanbul , s.72
- Bağatır, Y. (2019), “*Bağımsız Denetim Yaptırılmamasının Finansal Ve Hukuki Sonuçları*”, Ekonomi, İşletme Ve Maliye Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, s. 129-130
- Bahşı S. (2019), “ *Türkiye Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetimin Sonuçları Ve Raporlanması Üzerine Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Programı, s. 12-27
- Bahtiyar Sarı Vd. (2019), “*Küreselleşmenin Ekonomik Ve Sosyolojik Etkileri: 1997’den Günümüze Bibliyografi Tabanlı Sistemik Derleme Çalışması*”, C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, s.241-243
- Bakır M. (2005), “*Denetim*”, Dilara Yayınevi, Trabzon, s. 34-64
- Başpınar A. (2005), “*Türkiye’de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış*”, Maliye Dergisi , s.55-58
- Bayğar Yavuz S. (2019), “ *Türkiye’de Bağımsız Denetim Ve Bds 701 Kilit Denetim Konularının Bağımsız Denetçi Raporunda Bildirilmesinin Raporlardaki Etkisi Üzerine Bir Analiz*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, s.85-102
- Bezirci M. ve Karasioğlu F. (2011), “*Türkiye’de Denetimin Tarihsel Gelişimi*”, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 11 (21), 571-592
- BDS 700 Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma ve Raporlama, KGK, M.8-15.
- BDS 706 Bağımsız Denetçi Raporunda Yer Alan Dikkat Çekilen Hususlar ve Diğer Hususlar Paragrafları, KGK.
- Bozkurt N. (2000), “*Muhasebe Denetimi*”, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti , 3. Basım
- Bozkurt Yazar B. (2017), “*Bağımsız Denetim Ve Kalite Kontrol Sisteminin İncelenmesi: Bağımsız Denetim Kalitesinin Ölçülmesi Üzerine BIST’ te Bir Uygulama*”, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, s. 3-25
- Çalgan E. vd. (2008), “*Muhasebe Denetimi*”, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Mart Matbaacılık, İstanbul

- Çetin E. (2019), “ *Bağımsız Denetim Kalitesi Ve Gelir Tablosu Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi Kullanılarak Kar Yönetimi Arasındaki İlişki: BIST İmalat Sanayi Şirketleri Üzerine Bir Araştırma*”, Doktora Tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, s. 7-20
- Çetin, N. (2004) , “*Borsada Hisse Senedi Alım Satım İşlemlerinin Hukuki Niteliği*”, Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi, Ankara
- Demir Y. (2001) , “*Hisse Senedi Fiyatını Etkileyen İşletme Düzeyindeki Faktörler Ve Mali Sektör Üzerine İMKB’de Bir Uygulama*”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Cilt 6, Sayı 2, s.115
- Dilbaz, A. (2016), “*Finansal Durumun Doğruluğu Hakkında Bilgi Verilmesinde Bağımsız Denetim Şirketlerinin Hazırladığı Denetim Raporları Ve Borsa İstanbul Üzerine Bir Araştırma*”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Doğan M. ve Ertugay E. (2010), “*Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına Göre Kapsamlı Gelir Tablosu Ve Örnek Uygulama*”, Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Ankara SMMMO, ss. 120
- Doğan S. Ve Kayakıran D. (2017), “*İşletmelerde Hile Denetiminin Önemi*”, Maliye Finans Yazıları, s.169
- Duman H. (2011), “*Sermaye Piyasasının Etkinliği Açısından, Kamunun Aydınlatılması Sürecinde, Şirket Çevresinin İhtiyaç Duyduğu Bilginin Özellikleri: İMKB’de Bir Uygulama*”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 50, s. 98-103
- Dündar, E. (2020), “*Türkiye’de Bağımsız Denetim Ve Uygulama Süreci*”, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yüksek Lisans Programı Bursa, s.11
- Ercan, Cuma; İşseveroğlu, Gülsün (2016), “*Olumlu Denetçi Görüşünün Hisse Senedi Fiyatlarına Etkisi: Borsa İstanbul Örneği*”, Akademik Bakış Dergisi, s.55:630-639.
- Erdoğan, M. (2002), “*Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği*”, Doğuş Üniversitesi Dergisi, Sayı 5, s.56-60

Fidan, F. (2010), “*Hisse Senetleri İMKB’de İşlem Gören Şirketlerin Bağımsız Denetimi ve Uygulamalı Bir Örnek*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Göğçer T. (2006), “*Türkiye’de Bağımsız Denetim Uygulamalarında Bağımsız Denetim Kalitesini Belirleyen Etkenler Ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Denetimi Bilim Dalı, s.13

Gökbayrak, S. (2020), “*Bağımsız Denetim Sürecinde Denetçilerin Denetim Riskine Yönelik Yaklaşımlarının Araştırılması*”, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, s.10,17

Gökçen G. ve Tipi O. (2019), “*İşletmelerde Hilelerin Önlenmesine Yönelik İç Kontroller Ve Bist İmalat Sektöründe Bir Araştırma*”, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 41 , Sayı: 1 , s.146

Gönen, S. ve Yıldırım, F. (2019), “*Bağımsız Denetimde Kanıt ve BİST Uygulaması*”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (Ek Sayı 1): 1085-1097, s. 1093

Gülçek T. (2016), “*Bağımsız Denetimde Kamu Gözetimi Uygulamalarının Dünya Ve Türkiye Açısından Karşılaştırılması: Bağımsız Denetim Kuruluşları Üzerine Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, s.17

Gürbüz H. (1995), “*Muhasebe Denetimi*” , Bilim Teknik Yayınevi, 4. Baskı

Güredin E. (1994), “*Denetim*”, Beta Basım Yayım Dağıtım, 6. Baskı, İstanbul, s. 5-49

Güredin E. (2000), “*Denetim*”, Beta Basım Yayın, 10. Baskı

Güredin E., (2014), *Denetim Ve Güvence Hizmetleri*, Türkmen Kitabevi, İstanbul

Güzeldere H. (2010), “*Firma Büyüklüğü ve Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı Anomalisi İMKB Uygulaması*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finans Bilim Dalı, İstanbul , s.56-57

Haftacı V. (2018), “*Muhasebe Denetimi*”, Umuttepe Yayınları, 5. Baskı

Halilov E. (2006), “*Bağımsız Dış Denetim Ve Azerbaycan’da Denetim Sistemi*”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.33

İrkörücü İ. E. (2019), “ *Bağımsız Denetim Kalitesinin Finansal Performans Üzerine Etkisi: BIST-100 Şirketleri Üzerine Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, s. 18-20

Kara, Suat (2015), “*Denetim Görüşlerinin Hisse Senedi Anormal Getirileri Üzerine Etkisinin 2009-2014 Yılları Bazında Ölçümlemesi*”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, C.8, S.2: 137-152.

Karahan M. (2017), “*Türkiye, ABD Ve AB’de Muhasebe Denetiminin Karşılaştırılması*”, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, s.279

Kaval H. (2003), “*Muhasebe Denetimi*”, Akademik Denetim Danışmanlık Ve Yeminli Mali Müşavirlik, s.19

Kaval, H., (2008), *Muhasebe Denetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara

Kepekçi C. (2004), “*Bağımsız Denetim*”, Avcıol Basım Yayın, 5. Basım

Kesen B. (2019), “ *Bağımsız Denetime Tabi Şirketlerde Denetim Kalitesinin Şirketlerin Finansal Performansı Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama*”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı, s.3- 47

KGK, “*TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat*”, TMS/TFRS Seti, 2017, s.19. 5

KGK, Bağımsız Denetim Yönetmeliği, Resmi Gazete:28509, 2012: 4(1/b)

KGK, Türkiye Denetim Standartları, Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kurallar, 21/05/2015 tarihli 29362 sayılı Resmi Gazete, s.3-4

Kızık E. (2019), “ *Bağımsız Denetim Raporlarında Kilit Denetim Konuları: BIST100 İmalat Sektöründe Yer Alan İşletmelerin İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Ve Finansman Bilim Dalı, s.8

Kim Ittonen (2010), “*A Theoretical Examination of the Role of Auditing and the Relevance of Audit Reports*”, Vaasan Yliopisto, Vaasa, s.48

Kiriktir, D. T. (2020), “*Bağımsız Denetimde Beklenti Boşluğunun Azaltılmasında Etkili Faktörlerin Analizi: Borsa İstanbul’da Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi ,Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, s. 15-50

Kömür, S. (2015), “*Bağımsız Denetime Tabi Olan Anonim Şirketlerde Finansal Tabloların Denetim Uygulaması*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Lazol İ. ve Çabuk A. (2002), “*Mali Tablolar Analizi*”, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 12. Baskı, ss. 217

Mat M. (2018), “ *Bağımsız Denetim Raporlarında Denetim Görüşünü Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama*”, Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, s.19

Menzilci Ö. (2016), “*Bağımsız Denetimde İç Kontrol İle İç Denetimin Rolü Ve Bağımsız Denetim Uygulaması*”, Yüksek Lisans Tezi Muhasebe Denetim Programı, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 6-29

Mert, V. (2014), “*Türkiye’de Bağımsız Denetimin Tasdik Denetimi İle Karşılaştırılması*”, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Mortaş, M. ve Şamil, S. (2020), “*Şeffaflığı Arttırmaya Yönelik Mekanizmalar Ve Finansal Başarının Şeffaflık Üzerindeki Etkisi: BIST XKURY’de Bir Araştırma*” Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(1), 342.

Oğuz, O. (2015), “*Bağımsız Denetimde Kalite Kontrol Standardının Uygulama Aşamaları*”, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Yüksek Lisans Programı

Örerler O. E. (2005), “*Finansal Değerlendirme Açısından Finansal Tabloların Şeffaflığı*”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı 15, s.2.

Özcan, A. (2016), “*Determining Factors Affecting Audit Opinion: Evidence From Turkey*”, International Journal Of Accounting And Financial Reporting, Cilt 6, Sayı 2, s.45-61

Özgül T. (2019), “ *Bağımsız Denetim Kuruluşları Ve Bağımsız Denetime Tabi Firmaların Denetim Kalitesi Algılarının İncelenmesi Ve Türkiye Genelinde Bir Uygulama*”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı, s.19

Resmi Gazete. (2011). Türk Ticaret Kanunu. Sayı: 27846.

Resmi Gazete. (2012). Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporunun Asgari İçeriğinin Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik. Sayı: 28395.

Sağım K. (2018), “ *Bağımsız Denetim Görüşünün Hisse Senedi Getirileri Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Uygulaması*”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, s. 16

Sağım K. ve Gül Reis Ş. (2020), “ *Bağımsız Denetim Görüşünün Hisse Senedi Getirileri Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Uygulaması*”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, C. 15, S. 2, 649 – 662.

Sağlar, J. (2003), “*Bağımsız ve İç Denetimde Kalite Kontrolü: Bağımsız Denetim Firmaları İle Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerinde İki Farklı Saha Araştırması*”, Çukurova Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Adana

Sakin, T. (2018), “*Bağımsız Denetim Ve Denetimin Ekonomik Etkileri*”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(3), s.2456

Sanalan Bilici N. (2019), “*Turizm Sektöründe Özsermaye Kârlılığının Değerlendirilmesi*”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (82) 41-54

Sarısoy Ö. (2018), “*Kilit Denetim Konularına Bağımsız Denetim Raporunda Yer Verilmesi Ve Beklenti Farkları*”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, s.13-34

Selimoğlu S. K. vd. (2014), “*Muhasebe Denetimi*”, Gazi Kitabevi, 4. Baskı

Selvi Ö. (2019), “*Bağımsız Denetim Raporlarında Kilit Denetim Konularının İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, s. 9

Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri: X, No:22, Md.6, 2013

Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetim Hakkında Yönetmelik, SPK, , Seri: X, No: 16, 13 Aralık 1987

Sıranetzı Memet, S. (2020), “*Bağımsız Denetim Sürecinin İşletmenin Sürekliliğine Etkisi Ve Bir Uygulama*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Denetimi Bilim Dalı, İstanbul, ss.48

SPK, Seri X No: 16 sayılı Tebliğ m.19/I; Yönetmelik m.8/I

Tekin İ. (2017) , “*Finansal Analiz Teknikleri Ve Finansal Analiz Üzerine Bir Uygulama*”, Yüksek Lisans Tezi, İşletme Ana Bilim Dalı, s. 53-54

Tepegöz Ş. ve Türedi H. (2015), “*İşletmenin Sürekliliği Varsayımı ve Denetçinin Sorumluluğu*” , Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ss.47

Topçuoğlu F. (2018), “ *Çalışma Sermayesi Yönetiminin Firma Karlılığı Üzerine Etkileri: Bist Şirketleri Üzerine Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Burdur, ss. 34-35

Tuan K. (2009), “*Bağımsız Dış Denetim Sürecinde İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi*”, Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:13 , Sayı: 2 , ss. 6-7

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları:549, Ankara

Türmob Mevzuat Sirküleri , 18.02.2019 , md. 55-1

Uğurlu M. ve Demir Y. (2016), “ *Firma Büyüklüğü Anomalisinin Varlığının BİST’te Test Edilmesi* ”, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 3, ss. 107-109

Ural N. (2019), “ *Tarihi Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetimi Veya Sınırlı Bağımsız Denetimi Dışındaki Güvence Denetimleri Standardı (GDS3000) Ve Bir Uygulamanın Değerlendirilmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yüksek Lisans Programı, ss.3

Usul, H., (2013), *Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamalı Bağımsız Denetim*, Detay Yayıncılık, Ankara

Uyar, S. ve Çelik, M. (2009), “ *İMKB’nda İşlem Gören Şirketlerin Görüşlerinin ve Denetim Raporlarının Denetim Şirketleri Açısından Araştırılması*”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, ss.140-156

Uzay Ş. Vd., “*Türkiye’de Muhasebe Denetimi: Geçmişten Geleceğe I*”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı 95, ss. 128

Ünal, C. (2007), “*Türkiye’de Bağımsız Dış Denetim Kuruluşlarının Vergi Denetimi Üzerindeki Etkisi*”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yanık A. E. (2020), “*Analitik İnceleme Prosedürlerinin Bağımsız Denetim Sürecinde Uygulanması*”, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe – Finansman Yüksek Lisans Programı, ss.11

Yasin U. (2005), “*Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bağımsız Dış Denetimin Fonksiyonları ve Denetçi Bağımsızlığı*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 7., Sayı 2., s.276.

Yenisu E. (2019), “*Finansal Tabloların Oran Analizi İle İncelenmesi: Adese Örneği*”, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Ased), Cilt 3, Sayı 1, s.28

Yeşil S. (2010) ,“ *Küreselleşme ve İşletmelerin Kürselleşme Süreçleri: Karşılaşılan Fırsatlar ve Tehditler*”, Ekonmik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:6 Yıl:6 ,Sayı:1

Yılmaz Z. (2017), “*Bağımsız Denetim Raporlarının İşletmenin Sürekliliği (BDS570) Denetim Standardı Çerçevesinde İncelenmesi: BIST Şirketlerine Üzerine Bir Araştırma*”, Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, s.20

Wickramasingha, S.R.M.; Nanayakkara, K.G.M. (2015), “*The External Auditor’s Opinions and The Stakeholders’ Purposes: An Empirical Analysis in Sri Lanka*”, Kelaniya Journal of Management, Vol.4, No.1: 31-49.